

Universitetskirken i Faxe og dens Præster.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Naar vi betegne Faxe som Universitetskirke, da er det for strax at antyde, hvad der særlig har henledet Opmærksomheden paa denne Kirke, og hvorfra de Efterretninger, vi have om den, især stamme. Dermed skal dog ikke være nægtet, at Faxe Kirke kan have haft en betydningsfuld Historie, inden den kom i Forbindelse med Københavns Universitet. Tvertimod er der forskellige Ting, der tyde derpaa, ikke blot den anseelige Kirke med sine ejendommelige Kalkmalerier, der fremstille Johannes Døberens Historie i fire store Billeder, der efter Dragterne at dømme ere fra det 15de Aarhundrede¹⁾, men ogsaa de betydelige Ejendomme, denne Kirke besad, hvilke vidne om, at Kirken i Middelalderen har været Gjenstand for megen Gavnildhed, skjønt vi ikke mere kjende Givernes Navne.

I sit Kalkbrud havde Faxe fra gammel Tid en Herlighed, der middelbart og umiddelbart er kommen Kirken til Gode²⁾.

¹⁾ En Notits om disse Malerier, af Prof. J. Kornerup, findes i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1888, S. 129—30.

²⁾ Jvfr. Brasch, Vemmetoftes Historie I, 10. Senere viste det sig, at Kalkbruddet ogsaa kunde blive til Byrde for Beboerne, som

Den Omstændighed, at »Alfarvej« fra Kjøge til Vordingborg den Gang gik over Faxe, hvor der fra gammel Tid var Krosted¹⁾, samt at Tingstedet for Faxe Herred var i Sognet, og at saaledes jevnlig mange Mennesker samledes der, kunde under middelalderlige Forhold ogsaa blive til Kirkens Gavn. Her skal saaledes blot mindes om den Bestemmelse i Christiern II's saakaldte gejstlige Lov eller Loven for Landet, at for de Bøder, der ydes af dem, der gjøre Ulyd paa Tinge, »skulle opholdes 3 Messer om Ugen, Gud til Lov, udi den Kirke, som næst ved Domhuset er liggende«, ligesom ogsaa at Dommeren bør høre Messe, førend han sætter sig til at høre Sager, en Skik, af hvilken vi ogsaa finde Spor efter Reformationen, idet der i alt Fald paa enkelte Steder her i Landet holdtes Prædiken, før Tinget aabnedes²⁾.

Skjønt Faxe just ikke hører til de Lokalteter, om hvilke rigelige Efterretninger ere os levnede fra Tiden før Reformationen, kunne vi dog oplyse, at forskellige Klostere have haft Ejendomme her i Sognet, saasom Sorø Kloster, Agnete Kloster i Roskilde og Maribo Kloster³⁾. Sorø synes imidlertid ikke at have sat Pris paa at have saa fjerntliggende Besiddelser og fik dem derfor ombyttede med andre mere nærliggende Ejendomme.

da Frederik II, efter 31 Debr. 1581 at have befalet Ejler Grubbe paa Kongens Regning at købe den meste Limsten, der var at bekomme i Faxe, til at brænde Kalk af, som skulde anvendes til Bygning paa Antvorskov — samtidig lod udgaa Befaling til alle Kannike-Vicarie-Kirke-Provste- og Præstetjenere i Faxe og Omegn om hver at kjøre et Læs Limsten fra Faxe til Antvorskov (Sjæl. Tegn. XV, 1-2, og Topogr. Saml. i Rigsarkivet).

¹⁾ Bruun, Danske Saml. 1. R. IV, 356. Naar der i P. Christensens Almanak under 21 Maj 1595 siges: »Princeps (Chr. IV) Faxoviam transivit« (Kirkh. Saml. 3. R. II, 521), saa mindes vi derved om Landevejen gennem Faxe.

²⁾ O. Nielsen, i Danske Saml. IV, 354—5.

³⁾ Scr. Rer. Dan. IV, 482. 502. De ældste danske Arkivregistraturer III, 276. 281. IV, 279.

Roskilde Bispestol havde ret anseeligt Jordegods i Faxe Sogn, der tilsammen udgjorde en »exactio«, der kaldtes Faxelen. I Faxe Herred havde Bispestolen desuden Hovedgaarden Tureby, hvorpaa der sad en Lensmand¹⁾.

Kronens Besiddelser i Faxe stamme formodentlig især fra Valdemar Atterdags Tid, da Fru Christine af Løve, Hr. Niels Andersens Efterleverske, 1348 maatte afstaa alt sit Gods her og mange andre Steder i Landet »for Brøde og Sager, som hendes Forældre havde dem forbrudt mod Kongen og Kronen²⁾«

Til Kronens Besiddelser hørte ogsaa Faxe Kirke. Da det gjaldt om at skaffe Midler til det nyoprettede Universitets Bestaaen og Fremgang, var det, at Kong Hans den 24de Juni 1492 skjænkede denne Kirke særlig til Underholdning for en Doktor i den canoniske Ret, som følgende Gavebrev viser:

Wi Hans met Gudz nade Danmarckes, Norges, Wendes oc Gottes koning, vdualt koning till Swerige, hertug vdi Sleszwig oc hertug udi Holtzsten, Stormarn oc Ditmarchsen, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, Gøre alle witterliggt, at vppa thet at thenne Vniuersitas, som wor kære Herre Father koning Crestiern, hwes siæl Gud nade, begyndte oc funderede udi Købendehaffn, maa i thet mene besthes bestandelse bliffue wit syn fwlde macht, oc vppa thett at Doctores, som læse skulle i kirkelogen fore studentes, skulle wære thes welwilligere till at læse oc arbeyde fore thee personer, som søghe till for^{ne} studium, haffue wii aff wor synderlighe gunst oc nade, oc effther wort elskelige Rigens Radz Rad vnt oc giffuet, oc met thette wort opne breff vnne oc giffue oc incorporere wor oc kronens kirke i Faxe at wære oc bliffue till ewigh tiid till for^{ne} Vniuersitatis nytte og behoff, togh met swo skæll, at for^{ne} kirke annammes till for^{ne} Studii

¹⁾ Scr. Rer. Dan. VII, 123. De ældste danske Arkivregistraturer III, 638. Danske Mag. IV, 360.

²⁾ De ældste danske Arkivregistraturer I, 128.

behoff, nar thet besth skee kan vden then persons forfang som ther nw pa thenne thid ret sogne præst ær till. Oc then Doctor, som læss in jure canonico, han skal læse hwer dag fore meddagh oc skal haffue, emeden han læss, for^{ne} kirke, oc haffue oc nyde Renthen aff kirken till siith behoff, oc skicke ther en capellaen till, som Guds thieniste holder i kirken oc gør sognefolket then redhe oc thieniste, them bør at haffue, effther som tilbørligt ær. Oc Vniuersitas skall skicke then doctorem till atlæse in jure canonico, som best beqwem oc nytte ær ther till. Oc then, som swo tilskickes oc haffuer for^{ne} kirke, han skall wære oss oc kronenn til thieniste, nar behoff giøriss, oc wi hannem tilsighe. Oc skede thet swo, thet Gud forbiwde, at forscreffne Vniuersitas i noger tilkommeligh tiid ey. bleffue wit macht, tha beholde wii oss, wore arffuinge oc efftherkommere, koninger vdi Danmarck, fuld macht for^{ne} Faxe kirke strax atannamme igen oc komme till oss oc kronen igen swo frii, vbewaret oc vbehindret, som her til wæret haffuer. Datum in castro Haffnensi die Johannis baptiste, Anno Domini Millesimoquadringentesimononagesimosecundo. Nostro sub signeto.

Ad mandatum Domini Regis proprium¹⁾.

Dette Brev, hvorved det Forhold mellem Universitetet og Faxe Kirke er grundlagt, som, om end under forandrede Forhold, har bestaaet indtil denne Dag, modtog den 23de April 1530 følgende Stadfæstelse af Kong Frederik I:

Wii Ffrederich met Gutz Naade Danmarces, Vendes oc Gottes Konning, wtualdt konning tiil Norge, Hertug i Sleswiigh, Holsten, Stormarn oc Dytmerskenn, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, Giøre alle witterligt, at ffor oss wor skicketh oss elskelige mester Matz Perssen sindicus vniuersitatis Haffnensis met eth wor kære Herre broderss, hogborne førstis konningh Hansses, salig met Gud, obne beseglede permentz breff, vnder wort hæle hengende signetæ i alle

¹⁾ Original paa Pergament (fortrinlig bevaret) i Konsistoriets Arkiv, Pakken 114. Seglet er affaldet.

mode vforfalsket, swo lydendes: [Her er ovenstaaende Brev fuldstændig indført]. His visis et auditis sigillo nostro ad causas lucide protestamur ex Slalosia die Georgii Martyris Mdxxx. Teste Nicolao Arntfeldt Justiciario nostro dilecto¹⁾).

Ved Kong Christian III's Gjenoprettelse af Universitetet fornyedes i Fundatsen af 10de Juni 1539 Bestemmelsen om, at Faxe Kirke med sit Mensalgods, der indbragte 40 Mark (*«Ecclesia Faxe cum bonis mensalibus, quæ sunt quadraginta marcæ»*), skulde fremdeles blive ved Universitetet, idet denne og andre Kirkeindtægter, der vare arvede fra det gamle Universitet, nærmest synes at være bestemte til Underholdning for fattige Studenter²⁾, en Bestemmelse, som dog neppe altid er bleven overholdt.

Idet Universitetet fik Patronatsret til Faxe Kirke, blev Præsten sammesteds afhængig af Professorerne. Dette udtryktes saaledes i det oprindelige Gavebrev — idet den daværende Sognepræsts Ret dog forbeholdtes — at fremtidig skulde Professoren i Kirkeloven »nyde Renten af Kirken« mod at »skikke der en Kapellan til, som Gudstjeneste holder i Kirken og gjør Sognefolket den Rede og Tjeneste, dem bør at have«. Efter Reformationen blev, om ikke strax saa dog senere, Forholdet dette, at Præsten gav en aarlig Afgift eller Pension til Universitetet, men saa forøvrigt selvstændig oppebar Embedets Indtægter. Han var altsaa ikke mere Kapellan for en bestemt Professor, og betegnes heller ikke som saadan.

Jens Povlsen er den første Præst, vi kjende, efter at Faxe Kirke var henlagt til Universitetet. I et af ham og flere i Aaret 1499, Søndagen efter Helliglegemsdag, udstedt Sognevidne betegner han sig som »Præst og Kapellan i Faxe«³⁾, hvor da Udtrykket »Kapellan« bestemt antyder den Forandring

¹⁾ Orig. paa Pergament med det kgl. Segl, i Konsistoriets Arkiv, Pakke 114.

²⁾ Cragil Annal. ed. Gram., Addit. p. 121.

³⁾ Rasmussen, Optegn. om Gisselfeld. S. 473—4.

i Præstens Stilling, som var indtraadt efter Kirkens Hælgelse til Universitetet. Vistnok er han den »Hr. Jens i Faxe«, som i et Sognevidne fra Spjellerup, dat. S. Stephansdag 1508, omtales som den eneste udensogets Mand, der havde Ret til at drive Svin paa Vemmetofte Skove¹⁾.

Det er ikke bekjendt, hvor længe Hr. Jens Povlsen har været i Embedet. Efter ham er maaske kommen en Hr. Jakob. I en gammel Fortegnelse over Præsterne i Faxe findes nemlig følgende Notits: »H. Jørgen N. 1544, qui putatur primus pastor; men for hannem var H. Jacob, som siden bleff kaldet til Roholte Sogn, der han bekiendte sig til den Augsburgiske Confession, relicto pontificio, cui addictus fuerat hactenus²⁾«. Om denne Hr. Jakob savne vi dog ellers Efterretninger. Men det er jo ret sandsynligt, at hans indskrænkede Kapellanstilling i Faxe kan have bevæget ham til at flytte til det ellers mindre Roholte Kald, hvorpaa en saadan Byrde ikke hvilede.

Jørgen Olsen var Præst i Faxe 1534 og siden i en Række Aar. I hans Tid er altsaa Reformationen foregaaet; men hvorledes — derom savnes Efterretninger. Han er ellers mest bekjendt ved sine Bestræbelser for at sikre Faxe Kirkes Ejendomme mod de Angreb, Hr. Mads Eriksen Bølle af Tureby gjorde paa samme. Den nævnte Ridder havde siden 1505 været bispelig Lensmand paa Tureby, og han beholdt, ogsaa under de ved Reformationen forandrede Forhold, Lenet til sin Død (1539), og hans Søn, Erik Madsen, efter ham til 1556. Da Universitetet efter 1531 var opløst, synes Hr. Mads Eriksen at have anset Lejligheden for passende til at tilegne Lenet Højhedsretten eller »Herlig-

¹⁾ Brasch, Vemmetoftes Historie I, 36.

²⁾ P. Muus's Catalogus past. Sieland. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2990. 4to. Wiberg har forstaaet ovenanførte Notits saaledes, som om Hr. Jakob i Aaret 1544 kom til Roholte, hvilket ikke er Meningen. Har han været i Faxe, maa det have været før 1534, som det følgende vil vise.

heden» af Faxe Kirkes forholdsvis ret anseelige Tilliggende af Skov og Jordegods. — I den Anledning fik Præsten udstedt forskjellige Vidnesbyrd. Det første af dem skal her meddeles in extenso, de følgende i Uddrag:

1.

Wij effther^{ne} Iøren Olssen, sogne presth till Faxe kircke, Hans Dieghen ibidem och Hans Ienssen i Faxe, wy kendes och gøre widherlict for alle mett thette wortt obne breff, att aar efther Gudtz byrdh Mdxxxiij then søndagh nesth for pintze dagh paa Faxe sogne steffne for oss och manghe Dannemend, som then dagh for^{ne} sognesteffne søcthe, hederligh Dannemendh Oluff Brun i Stuberuppe och Iens Bunde i Houby i lonth lyudh spurde thennum fore blanth menighe sognemendh i for^{ne} Faxe sogen, hurledis thennum widerlict er eller till mynne kunde dragis om then skog, som legher till for^{ne} Faxe kircke, om nogen haffuer hughet eller hughet ladhe i same skogh wdhen theris mynne, som kircke werie ere iill same for^{ne} kircke, och sameledes om ett kircke huss, som ligher hoss same kircke, om nogher andre haffuer leet same huss i leye wthen same kircke werie. Ther till att suare fram ginghe effther^{ne} Dannemend, Tord i Juderup, Boo Laurissen i Tystruppe, Ingwer Drucken ibidem, Mattz Esbernssen i Faxe, Jepp Finde i Stuberup, Per Niclssen i Wallebo, Per Fodh i Wiuede, badhe thennum saa Gud tilhie(1)pe, att thennum well widerlict er och wel tilmyne kunde drages i xl aar och mere, att inghen mandh beuarett segh mett same kircke skogh enthen mett hugh eller mett ollengeld eller i nogher andhre made, wthen the dannemend, som kirckeuerie ware till same kircke. Och samledes witnede the och, att ingen haffuer hafft mactt att lee same kircke huss i leye wthen same for^{ne} kirckeuerie, som till er twende (?). Ther paa bedes for^{ne} kirckeuere ett sogne witne wit xij trofaste dannemendh, som ere Iens Tygessen i Huerløze, Per Ienssen i Wiuede, Jepp Iude i Houby, Anders Olssen ibidem, Christiern Smedt i Faxe, Iens Mortenssen i Houby, Hemingh Perssen i Wallebo, Anders Sørenssen ibidem. Huilcke xij

dannemend alle endrectelighen witne paa theris rette tro, siel och sandhen, att sa gick och foer, som for^{uit} staar i alle made. Till ydermere witesbyrd ere wore indsegl tryct her nedhen for thette wortt obnebreff. Datum wt supra.

Orig. paa Papir med Spor af tre Segl, i Konsist. Arkiv, Pakken 99.

2.

Jørgen Olsen, Sognepræst til Faxe Kirke, Niels Madsen i Faxe og Hans Jensen ibid. gjøre vitterligt, at Aar 1535, Søndag næst efter Martini Episcopi, paa Faxe Sognestevne for os og menige Dannemænd, som den Dag Sognestevne søgt havde, var skikket Jens Bunde i Houby, Kirkeværge til Faxe Kirke, der spurgte sig for blandt menige Sognemænd, hvad dem vitterligt var om den Tilliggelse og Ejedom, som ligger til Faxe Kirke, om nogen havde befattet sig med forskr. Kirkes Tilliggelse udi deres Forfædres Tid, andre end Præst, Kirkeværge og Sognemænd. Hertil svarede tre Mænd: at dem ret vitterligt er og til Minde drages 40 Aar og mere eller nogen Mands Minde, som nu bygger og bor i Faxe Sogn, at der var aldrig Ridder eller Riddermands Mand, som sig befattede med noget af Faxe Kirkes Ejendom af at sætte eller i at sætte, Skovhug, Oldengjæld, eller nogen anden Del, end [med] forskr. Præst, Kirkeværge eller Sognemænds Villie og Samtykke, før end nogen Tid „forleffuit“ at strænge Ridder Hr. Matz Eriksen vældede sig til at annamme og oppebære Gaardfæstning og Oldengjæld, desligeste Skovhug, hvem han yndtes, imod forskr. Kirkeværges og Sognemænds Samtykke. — Herpaa udstedtes samme Dag et Sognevidne af 12 Mænd i Faxe Sogn.

Orig. paa Papir med Levninger af tre paatrykte Segl. I det første danner Navnet HER IVRGEN OLSEN Omskrift om et Bomærke. Konsist. Arkiv, Pakken 99.

3.

Hierick Tyrickssen i Hyllede, Tingfoged til Faxe Herreds Ting, Anders Ingversen i Lestrup, Hans Degn i Faxe

gjøre vitterligt, at Aar 1537¹⁾ den Torsdag næst for Fabiani et Sebastiani mødte paa Faxe Herreds Ting fornumstig Mand Jens Ingemarsen i Tystruppe, der har været 4 samfælde Ting efter Loven og ilet og kærret paa Faxe Kirkes Vegne, at der ulovlig hugges i Faxe Kirkes Skov uskjellig og uredelig, og der udover haver ladet gjøre vor kgl. naadige Herres Forbud over al Faxe Kirkes Skov, baade over Strandskoven og Vester-skov hos Nyruppe Mølle, at hvosomhelst, der findes brødig udi efter denne Dag, han lide der Skade for efter vor kjæreste naadige Herres Reces og Ordinans. Herpaa udstedtes samme Dag et Tingsvidne.

Orig. paa Papir med tre paatrykte Segl i Konsist. Arkiv, Pakken 99.

4.

Jørgen Olsen, Sognepræst til Faxe Kirke, Niels Madsen i Faxe, Hans Jensen ib. gjøre vitterligt, at 1539 Søndag næst efter Michaelis paa Faxe Sognestevne for os og mange Dannemænd, som den Dag forskr. Sognestevne søgt havde, var skikket fornumstig Mand Niels Persen i Tystruppe, Kirkeværge til forskr. Kirke, stod inden Sognestevne og spurgte sig for blandt menige Sognemænd, som da tilstode vare, om der nogen ret vitterligt er [og] drages til Minde, om den Uret og Skade haver nogen Tid været klaget eller kærret, som strænge Ridder Hr. Mads Eriksen til Tureby haver gjort Faxe Kirke paa sin Tilliggelse og Ejedom. „Da fremginge disse efterskr. Dannemænd, Tord [i] Juderuppe, Mads Esbernson i Faxe, Jens Mortensen i Houby, og vidnede og tilstode og bade dennem saa Gud hjælpe, at dem ret vitterligt er og ret drages til Minde, at forskr. Kirkeværge til Faxe Kirke, paa den Tid var, og ærlig og velbyrdig Mand Mads Eriksen bleve saa forligt og omdragne paa Turebygaard, at paa det forskr. Kirkeværge og menige Sognemænd ej skulle klage for samme Sag, da lover forskr. Hr. Mads Eriksen forskr. Kirkeværge, at han ej aldrig (!) ydermere efter denne Dag [vil]

¹⁾ Tallet ser nærmest ud som Mdxviiij; men udenpaa Brevet staar: Anno Mdxviiij.

befatte sig med noget af forskr. Kirkes Ejedom, som er Gaardfæstning, Oldengjæld eller Skovhug eller anden Del, lidet eller meget, i nogen Maade.“ Derpaa fik Kirkeværgen et Sognevidne af 12 Dannemænd.

Orig. med tre paatrykte Segl i Konsist. Arkiv, Pakken 99.

5.

Jørgen Olsen, Sognepræst til Faxe Kirke, Jens Bosen i Faxe, Søren Olsen i Houby gjøre alle vitterligt, at Aar 1547 den Søndag næst for Johannis Baptistæ paa Faxe Sognestevne var skikket Jeppe Jyde i Hovby og spurgte sig for iblandt menige Sognemænd, om det var nogen vitterligt, at den til Faxe Kirke liggende Jord og Skov, som Ingver i Strandhoved har i Brug, nogen Tid har været brugt uden til Kirkens Nytte, eller om nogen har haft samme Jord og Skov i Hævd eller Brug uden deres Minde, som have været Værger til samme Kirke. Dertil at svare fremginge 4 Dannemænd, der vidnede, „at dem vel vitterligt er og vel til Minde, at 46 [Aar] forledne, paa den Tid at gamle Per Nielsen, som boede i Vallebo, var Kirkeværge, da havde han samme Jord og Skov i Værge og i Hævd og Forsvar paa Kirkens Vegne, da lod han hugge i samme Skov baade Lim, Ved og anden Del til Kirkens Behov; ingen Mand klagede eller kærede eller forment ham at bruge [samme Jord og Skov] til Kirkens Nytte og Gavn. — Derpaa begjærede og fik Jep Jyde et Sognevidne.

Orig. med tre paatrykte Segl i Konsist. Arkiv, Pakken 99.

Som det følgende vil vise, naaedes dog ikke Hensigten med disse Vidnesbyrd; imidlertid synes Hr. Jørgen Olsen dog at have gjort sin Pligt. Et Spørgsmaal er det derimod, om han ogsaa gjorde det i et andet Forhold. Vi lægge ikke saa megen Vægt paa, at der haves et Vidne fra 1553 af Faxe Herredsting, om at Præsten i Faxe, Hr. Jørgen, har hugget i Lave Brocks (til Vemmetofte) lodskiftede Skov

til en hans Bondegaard i Faxe¹⁾; thi der kan have været omstridte Ejendomsforhold, som vi ikke kjende. Derimod vare Professorerne lidet tilfredse med ham, fordi han længe undlod at betale den »Pens«, som tilkom Universitetet. I det akademiske Konsistoriums Forhandlingsprotokol læses under 16. Decbr. 1550: »Hr. Jørgen fra Faxe var tilstede, anklaget for, at han imod Universitetets Villie en Tid lang havde tilbageholdt den Afgift, som han ifølge sit Kollatsbrev var pligtig til aarlig at yde Universitetet. Da han imidlertid gjorde Vanskeligheder, blev Sagens Afgjørelse udsat«²⁾. At han ikke er falden tilføje, ses deraf, at Universitetet udtog Stevning til Landemodet 1553 imod ham og et Par andre Præster, »fordi de sidde overhøriges og ikke ville give den Del, de ere pligtige, af Universitetets Sogne«³⁾.

Paa Landemodet, hvor tvende Professorer, D. Albert Knoppert og M. Niels Hemmingsen, mødte paa Universitetets Vegne, gik Sagen Hr. Jørgen imod, og han maatte tage et nyt Brev paa Faxe Præstekald, hvorved hans Forpligtelse til Universitetet vistnok er bleven betydelig skjærpet. Dette Brev lyder saaledes:

Vi efterskrevne Rector, Doctores og menige Læsemestere udi Kjøbenhavns Universitet gjøre vitterligt for alle, at vi have undt og i Leje ladet, og med dette vort aabne Brev under og udi Leje lader hæderlig og vellærd Mand, Hr. Jørgen Olsen, Sognepræst i Faxe, vor og Universitetets Sogn Faxe, som han nu haver, at nyde og udi sin Livstid beholde med Præstegaarden og alt, hvis Tilliggelse, Ager og Eng, og hvis andet det helst er, med saadan Skjel og Vilkaar, at han skal prædike og forkynde Sognefolkets det hellige Evangelium og Guds Ord, og gjøre anden tilbørlig Tjeneste i Kirken og Sognet, som en ret Sognepræst pligtig er, bygge og forbedre Præstegaarden og hannem i gode Maade holde, og give os

¹⁾ Brasch, Vemmetoftes Historie, S. 74.

²⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 138.

³⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 250.

aarligen af samme Sogn 10 Mark danske Penge betimeligen i Kjøbenhavn, til Paaske yde og betale skullendes. Item alle Mensalia, som ligge til Præstebordet i forskrevne Faxe Sogn, skulle efter denne Dag være og blive under Universitetet, og forneje os eller vores Formyndere paa vore Vegne til det Landgilde, Smaaredsel, Gjæsteri, Gaardsfæstning og anden Herlighed, undtaget hvis sædvanlige Arbejde og Tjeneste, som Bønderne efter gammel Sædvane pleje at gjøre til Præstegaarden, hvilket Arbejde forskrevne Hr. Jørgen her efter til Skjellighed nyde maa. Hvis forskrevne Hr. Jørgen herimod gjør og forskrevne Artikler ej holder, saa vi finder mærkelig Brøst, da skal dette vort aabne Brev være dødt og magtesløst, og vi skulle have Fuldmagt samme Brev igjen at kalde og forlene en anden Præstemand forskrevne Faxe Sogn, som forskr. Artikler holde og fuldgjøre vil i alle Maade. Til ydermere Vidnesbyrd trykke vi med Villie og Vidskab vores Universitets Indsegl neden paa dette vort aabne Brev, som er givet i Roskilde den 8de Dag Juni Anno 1553.

Nicolaus Hemmingius¹⁾.

De 10 Mark, som Hr. Jørgen havde maattet forpligte sig til aarlig at betale, ses han at have ydet i Regnskabsaaret 1555—6²⁾); men i de os opbevarede Universitetsregnskaber er det den eneste Gang, Hr. Jørgen findes anført som Yder. Kjede af hans Forsømmelighed udstedte Rektor, Professorer og menige Læsemestere i Kjøbenhavns Universitet den 20de Februar 1557 et Brev, hvorved de for Livstid overlod Stiftslensmanden i Sjællands Stift, Hans Barnekow til Birkholm, og hans Hustru, Fru Mette Oxe, Faxe Præstekalds Mensalgods («Universitets Gaarde liggende i Faxe Sogn»), mod at Landgildet indbetaltes til Universitetet, medens Barnekow beholdt Ægt og Arbejde af Bønderne. Tillige forpligtedes han til at gjøre sit til, at Hr. Jørgen betalte de ovennævnte 10 Mark; og naar Præsten døde, skulde

¹⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 61—2.

²⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 256.

Stiftslensmanden være behjælpelig til, »at ingen skal trænges der ind i igjen imod Universitetets Villie og Samtykke¹⁾«. Naar der i Universitetets Regnskab for 1558—59 findes følgende Indtægtspost: »Af Faxe Kirke 16¹/₂ Daler 8 Skilling for dette Aar og for Restance af nogle Aar²⁾«, saa er det vistnok Landgildet af Mensalgodset, som derved menes. Hr. Jørgen Olsen maa være død inden Maj 1559, thi i det samme Regnskab findes som Indtægt indført »Legatum efter Hr. Jørgen i Faxe 1 Daler³⁾«. I Universitetets Fundats var nemlig bestemt, at der af enhver afdød Præsts Bøskulde ydes Universitetet 1 Daler.

Om Hr. Jørgen Olsen er for øvrigt at bemærke, at han 1545 forekommer som Provst i Faxe Herred⁴⁾, hvad han da vel ogsaa har været indtil sin Død. En Søn af ham var formodentlig Hr. Hans Jørgensen Faxe, der døde som Præst i Aagerup og Kirkerup⁵⁾.

Christiern Nielsen, der havde været Famulus hos Biskop Peder Palledius, blev Hr. Jørgen Olsens Eftermand⁶⁾. Ved sin Tiltrædelse maatte han den 5te Juni 1559 forpligte sig til aarlig at yde Universitetet 30 Mark og at afgive fri Befordring til Professorerne, naar deres Vej faldt til og fra Faxe⁷⁾. Afgiften blev saaledes betydelig forhøjet

¹⁾ Brevet er trykt efter en samtidig Kopi i Kbhvns Univ. Hist. IV, 77—8, men i Brevet er Præsten ved en Uagtsomhed kaldet Jørgen Mortensen, en Fejl, som fra dette Brev ogsaa har indsneget sig i D. Mag. 3. R. VI, 268. Originalen paa Pergament findes i Rigsarkivet, Voss. Saml., Faxe Hrd. Nr. 23, undertegnet: Christiernus Torchilli, Rector. Ogsaa her kaldes Præsten: Jørgen Mortensen.

²⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 267.

³⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 268.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 141.

⁵⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 151. Marmora Danica I, 207. Wiberg I, 19.

⁶⁾ Naar Wiberg mellem Hr. Jørgen Olsen og Hr. Christiern Nielsen har en Præst i Faxe af Navnet Hr. Christoffer, da beror det paa en Fejltagelse. Mulig har han været Kapellan.

⁷⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 156—7. Brevet er medbeseglet af Dr. Peder Palladius, som Chr. Nielsen kalder »min kjære Herre»

(fra 10 Mark til 10 Daler), men til Gjengjæld beholdt den nye Præst Indtægten af Mensalgodset, som hans Formand havde maattet give Afkald paa 1553. Af Universitetets Regnskab for 1563—4 skal anføres følgende Indtægtspost: »Af Hr. Christiern i Faxe af hans Pens 5 Daler. De andre bleve hannem iaar eftergivne for den Besværing, han havde af Landsknægte«. Senere i Regnskaberne findes Præsten anført som Yder af 10 Daler.

Fra denne Præsts Tid er der opbevaret følgende tvende Regnskaber for Faxe Kirke, der fortjene at meddeles, da de give god Oplysning om Kirkens Ejendomme.

1.

Jeg Peder Bylle thill Tureby, Kong. Matt^s befallingsmand offuer Sielandtz stiichtt, kiendis och gjør witterliigh mett thette mitt obnne breff, att ieg paa Konig^e Matt^s, min allerkereste nadige herris, beffallingh haffuer medtt min tienere Jens Nielsen, stiichtt schriffuere y Siellandtt, ladiitt hørre Ffaxe kirckis regenskaff y Dalby ffredaghen nest fore Paulj conuersionis dagh anno dominij 1563, offuer werendis heriittz prosthen, sogne presthen och naagle aff sogne mendene. Tha haffdhe kircken sin helle tiende belighendes. Item haffuer hun en kalck mett sin diisk och ix lodt selff thill en anden kalck. Ffem stöcker øgh. Item thesse epther^{ns} gaardhe och iorder liighe thill Faxe kircke: En gaardtt y Wallebo, giffuer arlighen xxvij β. En gaardtt [y] Hooby giffuer iij β grot. En gaardtt ibid. giffuer xiiij β. En gaardtt y samme stedt giffuer iij β grot. En gaardtt ibid. giffuer xij β. En gaardtt y Mossebølle giffuer vj β. En gaardt y Strandhoffuitt giffuer xiiij β. Haffuer kircken itt smesteett, vrrt for viij daller. Et andiitt lydiitt stedtt mett naagle hamre och naagle thengher, som ther er schrifftt paa. En gaardtt y Faxe giffuer iij β grot. En iordtt y Ebbeskoffs marck giffuer xvij β. Item en iordt y Holthu giffuer viij β. En iordtt y Wallebo giffuer j lode marck. Item en engh paa Wallebo marck och en iordtt paa

og Superintendent«. Hans tidligere Forhold til Palladius oplyses ogsaa af et Brev fra hans Søn, der senere skal meddeles.

Huerløsse marck och en engh wedtt Bondherødt, som degnen haffuer fri, och skyller hun en β grot. Item en iordtt och skough, som kallis Bønnolthe, skyller π β . En koo, som¹⁾ kircken eyer, hun fru Idhe²⁾ ffor thett offuer tecke offuer predicke stollen $\times$ m $\frac{1}{2}$ vij β . En ko hues Mærdhe Jensis y Faxe haffuer och skall giffue thill lege aff hende, naar hun er tiidiigh, en m $\frac{1}{2}$. Item Jens Bossen bliffuer hand kircken skylliigh halffierdesindzthiuge marck och en skielling. Lauris Nielssen bliffuer hand kircken skylliigh halffattende marck och thuo skillinger. Och ther mett er kosthen, stollen och regenskaffuit bethalliitt och affquitt. Thette er stollens fforklaringe ephther regenskaffs lydelisse. Thill hues wiidnisbyrdtt lader ieg trycke mitt segnett her nedhen fore. Item ieg Jens Schriffuere kierlighen ombeder hederliigh mandtt Her Berthell y Dalby³⁾, heriittz prost y Ffaxe heriitt, som sadtt mett meg offuer samme reghenskaff, att hand och trycker sitt signett her nedhen fore. Datum vt supra.

Kircke werghe { Frans Nielssen.
Per Inghemerssen.

Orig. med to paatrykte Segl i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 114.

2.

Anno Dommj 1584 then 26 dag Majj da bleff Faxe kirckis Regenskaff for Anno 82, 83 forhørt vdi Faxe, och tha bleff Frans Nielsøn y Ebeschoff, som kirckeuergie hagde wærit, skyldig till kircken viij daller. Item kircken skyllig til Jep Snecker kirckeuergie xxj daller. Item Peder Oluffsøn kirckeuergie er skyldig til kircken xxxvij d. viij β . Bliffuer kircken H. Christen skyldig xj daller. Da hagde kircken thisse bøger: Bibliotheca noui Testamenti, det ny Testament,

¹⁾ »En koo som» er udstrøget.

²⁾ Fru Ide Munk til Nygaard, Enke efter Oluf Nielsen Rosenkrands til Vallø. Efter »hun» synes noget glemt, maaske: flick.

³⁾ Hr. Bertel Pedersen i Dalby og Tureby († 1564) er vistnok bleven Provst efter Hr. Jørgen Olsen i Faxe.

den ny Gradual, en Manual, M. Hans Thomissens Psalmebog, en gammel Gradual paa Pergament, en bog att skriffue kirckens Regenskaff wdj. Item tho hagle, then ene aff gyldenstykke, den anden aff røtt fløyell. En forgyllt kalck med sin disk, en huid kalck med sin disk. Tha hagde kircken disse effter^{ne} gaarde och iorde, som nu er indskriffuen, effther som tilforn gich thett rette gamle landgille, oc der till j alb. paa huer β effther Ko. Mai^s breffs lydelse. En gaard y Waldebo giffuer aarligen ij m $\mathbb{L}$ iiij β ; en gaard y Houby, Hans Persen yboer, giffuer aarligen ij m $\mathbb{L}$ iiij β ; en gaard ibidem, som Niels Frandzøn yboer, giffuer aarligen ij m $\mathbb{L}$ iiij β ; en gaard ibid. som Iffuer Frandsøn yboer, giiffuer aarligen xvij β ; en gaard ibid. som Jep Nielsøn yboer, giffuer aarligen j m $\mathbb{L}$; en iord, ligger till Niels Skowgaard i alle thre Marckene, giffuer aarligen xvij β ; en gaard y Faxe giffuer aarligen ij m $\mathbb{L}$. Thuende vonger vid Strandhoffuit, som Niels Jensen bruger, skylder aarligen xvij β ; tuende iorde ved Ebeskow, som Frantz Nielsen bruger, skylder aarligen xxiiij β . Item naagen iorde paa Tystrup, Juderup, Houby, Vallebo oc Faxe fange er vid xvij tønner auere iord, j pund bygland, x eller xij less eng, oc tuende heste, haffuerom ved Tystrup oc Juderup, som fru Ide Munck bruger, skylder aarligen ij m $\mathbb{L}$. End j iord kaldis Suder haffuen, som fru Ide Munck bruger, skylder aarligen viij β . En iord paa Alsleffs marck, Knud Grubbe bruger, giiffuer aarligen j m $\mathbb{L}$. Item haffuer Degnen en eng paa Valdebo Marck, en iord paa Huerløsse marck oc en eng ved Bonderød quit oc frij, som tilforne skylte j β groet. En iord oc schou ved Stoberup kaldis Bønelt skylder aarligen vj β . j kou i Strandhodt til Hans Inguersens. Item haffuer kircken j^c steen y Høgerup, som Oluff Boesøn y Faxe skal gere rede for. Item er fru Ide Munck kircken skyldig lxj tagsteen, j blytafle oc j gammel grøn hagel med et røtt kaars paa, som hun haffuer lont. Item haffuer kircken et stoertt smedested, en skiffuestens axel, oc j stoer smedehammer, et lidett smedested, en sperhage veger xxvij bismere-marck, en brendetang, j lessetang, j øxetang oc en bøye tang, veger til samens xxx bismere-marck, j handhammer veger viij bismere-

marck, oc j skoujern¹⁾), oc naar altt thette for^{ne} redskaff er paa leye, da giffuis der aff til kircken iiii m^l. Item kircken haffuer en nye Spae at iorde lig med. Thette er stolens forklaring effther Regenskaffs lydelse, vdgiffthen ymod indtegten klarligen offuerlagt oc affquit y alle maade. Till vindesbyrd vnderskriffuer vi med egen haand.

Nicolaus Theophilus D., Rector. Johannes Aurifaber¹⁾).

Orig. med to paatrykte Segl i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 114.

Ogsaa fra en senere Tid haves flere lignende Regnskaber²⁾), som vi dog ikke her skulle dvæle ved. Derimod skal omtales en Retssag, Universitetet havde, i Anledning af at en Gaard og en Mølle uden dets Samtykke vare skilte fra Faxe Sogn. Den Dom, hvormed Sagen afgjordes, lyder i Udtog saaledes:

1570, 16de August. Herluf Skave til Eskildstrup, Landsdommer i Sjælland, paakjender en Sag mellem Universitetet og Jomfruerne Ermgaard og Birgitte Bille til Egede, angaaende det Spørgsmaal, om Nyrupsgaard og Nyrupsmølle skulde høre til Faxe eller til Egede Sogn, hvortil de for nylig vare lagte. Paa Universitetets Vegne mødte dets Foged Jens Villadsen, og paa Jomfruernes deres Foged Erik Boesen. Da den sidste ikke blot beraabte sig paa Adelens Ret til at gjøre sig sit Gods saa nyttigt som muligt, men ogsaa paa et kgl. aabent Brev, hvorved det var samtykt de ovennævnte Jomfruer, at Nyrups-Gaard og Mølle fremtidig maatte høre til Egede Sogn og søge Egede Kirke — saa faldt Dommen i Overensstemmelse hermed.

Orig. paa Papir med paatrykt Segl i Pakken 99 i Konsist. Arkiv.

¹⁾ Dette »Skovjern« eller Skovstempel var en »Nøgle« (Kirkenøgle), som det fremgaar af et Oldingbrev fra 1593, om at der var afsat et kristeligt Skov- og Markeskjel mellem Faxe Kirkes fri Ene-mærkes Skov og de omliggende Lodsejeres. Brevet er refereret hos Brasch, Vemmetoftes Historie I, 94—5. Originalen findes i Konsist. Arkiv, Pakken 99.

²⁾ Det næste Regnskab i Rækken er dat. 11 Maj 1599, undertegnet af Universitetets Rektor, D. Anders Krag, og af dets Notarius, M. Laurits Scavenius.

Som det tidligere er omtalt, havde Lensmanden paa Tureby tilegnet sig en Rettighed over Faxe Kirkes Gods. Den Tvist, som herved var opstaaet, havde henstaaet uafgjort i mange Aar. Af og til blev der taget et Sogne- eller Herredstingsvidne i Sagen, men derved var det blevet. Endelig Afgjørelse var der ikke kommen. Til den Række Vidner, som er opbevaret, vedrørende denne Tvist, hører ogsaa følgende Herredstingsvidne, optaget af Faxe Kirkes Værge, hvilket her skal meddeles i Udtog:

Peder Bosen i Hverløse, Herredsfoged til Faxe Herredsting, Peder Stisen i Stuberup og Urban Kjeldsen i Faxe gjøre vitterligt, at Aar 1567, Torsdagen næst for S. Bartholomei Dag, paa Faxe Herreds Ting var skikket Frants Nielsen i Ebbeskov og tilspurgte menige tilstedeværende Herredsmænd, om der er nogen, der har hørt ham svare ondt udi ærl. og velb. Peder Bildes Sager eller tale hans Fogder noget imod. Og besønderlig tilspurgte Faxe Sognemænd, om de havde hørt ham tale og svare nogen uret paa Faxe Kirkegaard, den Dag Hans Wittemberg og flere af Peder Bildes Fogder lod læse Kgl. Maj.s Brev paa Tureby Len, og derhos forbød Faxe Kirkes Bønder at svare nogen anden end Peder Bilde. — Dertil svarede fornumstige Mænd Peder Rimersen i Hverløse o. fl., at de ikke hørte Frants Nielsen svare Hans Wittemberg eller nogen af Peder Bildes Fogder imod den Dag paa Kirkegaarden; men Frants Nielsen svarede saa dertil, at hvad heller Peder Bilde eller de højlærde have bedst Breve, da er det tilbørligt, at den, [som har de bedste Breve,] beholder det. Desligeste tilspurgte Frants Nielsen, om Hans Wittemberg forbød dem at hugge i Kirkeskoven, som de havde gjort hertildags, eller bevare dem dermed: da svarede forskr. Hans Wittemberg, at ligesom Kirkeværge og Faxe Sognemænd haver gjort af Arildstid, saa skulle I og nu, og intet videre. Fremdeles tilspurgte Frants Nielsen Mikkell Jensen, Foged paa Tureby, og Jørgen Laursen i Faxe, Peder Bildes Delefoged, om han havde talt dem noget imod i den Sag, da svarede de og mange Herredsmænd, at de

have ingen Dele eller Tale haft derom tilforn her til Faxe Herredsting, og intet vidste af den Sag at sige. — Herpaa fik Frants Nielsen et Tingsvidne.

Orig. med Spor af tre Segl, Pakken 99 i Konsist. Arkiv.

I Slutningen af Kong Frederik II's Tid bestemte Universitetet sig endelig til at gjøre Tvistemaalet afhængigt af Rettens Afgjørelse. I August 1586 mødte dets Qvæstor paa Herredstinget i Faxe for at give Lensmanden paa Tureby, Oluf Bille til Svanholm, Varsel til at møde, Dermed begyndte Sagen; men da den efter de fornødne retslige Formaliteter den 6te April 1587 kom til Paakjendelse ved Herredstinget, erklærede Fogeden, Gudmand Lauritsen i Hyllede, at han var alt for ringe til at dømme i en saa vanskelig Sag, hvori der var Kongebreve paa begge Sider, hvorfor han fandt denne Sag ind for sin tilbørlige Dommer. Nu søgte Universitetet til Sjælands Landsting med sin Klage over, at Lensmanden paa Tureby paa Kronens Vegne tilegnede sig »Herligheden« af nogle »Kirkegaarde og Skove, liggende til Faxe Kirke, som Universitetet har Jus patronatus til«. Ved Dommen, der faldt den 12te Juni 1587, erkjendtes det vel, at Universitetet oprindelig havde haft den omstridte Rettighed, men da Oluf Bille gjorde bevisligt, at Lenet havde mere end 30 Vintres Hævd paa samme, saa kjendte Dommerne for Ret, at de ikke vidste at fradømme Oluf Bille det omstridte Gods og Herlighed, men at han skulde beholde samme, med mindre Kongen af Hensyn til Forholdene vilde lade Universitetet beholde, hvad hans Forfædre havde tillagt det. — Denne Anvisning paa Kongens Naade undlod Professorerne ikke at benytte, idet de forestillede Frederik II, hvorledes hans Forfædre i sin Tid havde henlagt Faxe Kirke med tilhørende Gods under Universitetet, og hvorledes han selv 1571 havde udtalt, at hvad der i hans egen og hans Faders Tid var frakommet Universitetet med Urette, atter skulde tilbagegives — Grunde, der ikke undlod at gjøre deres Virkning paa Kongen, hvorfor han ogsaa

under 30te August 1587 bevilligede, at Herligheden af Faxe Kirkes Gaarde og Skove, saa vel som al anden Kirkens Rettighed, her efter uhindret i alle Maader skulde blive hos de højlærde i Universitetet¹⁾.

Nogle Aar tidligere var der overgaaet Faxe Kirke og Præstegaard en Ildsvaade, som det fremgaar af følgende Kongebrev til Stiftslensmanden om at skaffe Hjælp til Gjenopførelsen:

Til Lauge Beck om Faxe Kirke at igjen opbygge, ut sequitur.

Vor Gunst tilforn. Vider, eftersom Faxe Kirke og Præstegaard nogen Tid siden forleden skal være afbrændt og Bønderne sammesteds ikke kunne formaa eller afstedkomme samme Kirke igjen at hjælpe og opbygge, og vi forfare, at en Part af Landskirkerne her udi Sjælland skal have god Forraad, hvilke dog ingen Hjælp eller Forbedring behov have: da have vi for godt anset, at hver Landskirke her i Landet, som vi have Jus Patronatus til og ikke ere bygfældne, skulle komme for^{ne} Faxe Kirke til Hjælp til dens Opbygnings Behov med 4 $\frac{1}{2}$ danske, som før gik, eller en gammel Daler, og derom ladet vort aabne Brev udgaa til Kirkeværgerne over alt Landet, som vi dig herhos tilskikke, at de dig samme Hjælp til Faxe Kirke skulle inden Jul førstkommende yde og fornøje. Thi bede vi dig og ville, at du samme vort Brev lader forkynde for Kirkeværgerne til alle Landskirker her udi Landet, og retter dig efter samme vort Brev for^{ne} Hjælp af dennem at fordre og oppebære til den Tid, forskrevet staar, og Pengene siden med klare Registre overantvorder til os elskelige Ejler Grubbe, vor Mand, Raad og Rigers Kansler. Vi have hannem befalet, at han det fremdeles til for^{ne} Faxe Kirkes Behov, Bygning og bedste skal anlægge og forvende. Dermed sker vor Vilje. Actum Frederiksborg d. 24 April 1578.

Sjæl. Tegn. XIV, 59—60. Under samme Dag udgik Befaling om denne Sag til Kirkeværgerne ved alle Landsbykirker i Sjælland og til Kansler Ejler Grubbe.

¹⁾ Se Kbhvns Univ. Hist. II, 221—3, hvor Kilderne ere anførte.

Som det vil sees af et Brev, der meddeles nedenfor, har Branden for Kirkens Vedkommende væsentlig indskrænket sig til Tagværket og Taarnet, medens hele Præstegaarden gik op i Luerne. Universitetets Regnskaber vise, at der i en Række Aar efter den Tid (i ethvert Tilfælde 1580—84) aarlig skjænkedes Hr. Christen i Faxe 10 Daler »til Bygning«, hvilket mulig skal forstaas saaledes, at den ham paalagte »Pens«, der jo netop beløb sig til 10 Daler, i disse Aar er bleven ham eftergiven¹⁾. Kirkens Istandsettelse synes Universitetet derimod at have betragtet som sig uvedkommende.

Om Hr. Christiern Nielsen er forøvrigt at mærke, at han 1584 forekommer som Provst i Faxe Herred, da han deltog i Hyldingen af Prins Christian som Thronfølger²⁾. Han døde i den første Del af Aaret 1591. Tredivte Aar efter afgav hans Søn, Jørgen Christensen Faxe, Præst i Maribo, efter Opfordring af den daværende Præst i Faxe et Vidnesbyrd, der er meget oplysende om de ydre Forhold i Faxe Præstekald i hans Faders Tid og derfor fortjener her at meddeles:

Jürgen Christensøn, Prest vdi Maribo, Proust vdi Musseherrit vdi Lauland, barnfødt vdi Sieland vdi Faxe Prestegaardt: kiendis oc gior vitterligt, at som hæderlig oc vellerd Mand M. Rasmus Suendtzen, nu Sognepræst vdi Faxe, vaar aff mig mit sandhedtz vidnisbyrd begerrendis, om huis eyedom oc herlighed min s. Fader. H. Christen Nielsøn, som vor s. Palladij Famulus, haffde til for^{ne} Prestekald, huor han vor Sogenprest sex oc tredue aar³⁾: saa er dette mig vdi Gudtz sandhedt vitterligt, at min s. Fader haffde vnder aarlige pension, som hand gaff 10 Daler til Vniuersitetit, disse Tienere, som hannem alene suarede til præstegaarden med

¹⁾ Kbhvns Univ. Hist. IV, 310—11.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. IV, 403.

³⁾ Han var Sognepræst 1559—91, altsaa kun 32 Aar. Men muligvis har han tidligere været Kapellan.

egt, arbeide, gaardfestning oc alt andet, oc slet ingen anden: Først en gaardt vdi Fuelsang, som den tiid Hans Olsen iboede; dernest en gaard vdi Regenstrup, Boe Zander iboede; en liden gaard vdi Faxe, som kaldis Scholegaarden, der Capellanen iboede, vnt ham aff min s. Fader, fordi hand baade hialp ham vdi Kircketienisten, saa ocsaa haffde oss børn med nogle flere Preste sønner at informere; noch haffde hand ladet bygge et hus paa it haffue rum nederst neder i Faxe by nest offuer fraa Oluff Hemingsøns gaardt, oc haffde oc der ladet kaste it fiske vand vdi. Noch haffde hand en humlehaffue, som laae besønderlig til Præstegaarden, fra fæhaffuen vden for porten ned til det læd, som mand farer vd til Kiøge igiennem limgraffuernis marck, oc vdi samme hummelhaffue haffde min s. Fader, der ieg vaar it barn oc kand allerlengst mindis, en liden jord hytte vd ad gaden, som der boede en glarmester vdi. Hand haffde oc strax der neden for it andet lidet hus, der boede en Ploumandt vdi ved naffn Niels Andersen; til hannem vaar lagt først nogen aff Prestegaardtz jord, som hand icke selffuer kunde komme affstædt at bruge eller laa hannem noget fraa hende. Mindis oc vel, at min s. Fader stunden foruedslidt med ham oc fik ham andet igien, efftersom det siuntis ham mageligt. Videre vaar der slet ingen bygning da vdi samme hummelhaffue. Men siden lod min salig Fader bygge vdi samme sin humlehaffue vdaff red, ned runt igennem imod samme læd, saa viidt fast som hans haffue racte, huse hoss huse til Schomager, Snedicker, Skrædere, Veffuere oc andre Handtuercksfolck, huilke alle suarede hannem alene, icke aleneste som hans Sognefolck med høst arbeide, men ocsaa som deres rette husherre, paa hues Prestegaardtz grund de boede, gaff ham alene oc ingen anden husleye, landgieldd, efftersom de haffde jord, hus oc eyedom til. Oc at ieg end skal sige ret, huor sagen har sig: Maatte mine s. Foreldre flytte ned vdi en Veffuers hus, som hand da haffde ladit opbygge, der hands Prestegaardt med kircken bleff opbrendt, oc høllet der saa lenge, at hand baade kunde opbygge sin Præstegaard, saa ocsaa Kircken med al sin offuerdeel, før gandske offuerbetagt med bly. Gud veed, huad de fattige folck vdi midlertidt leedt. Ingen kiende da

nogit jus patronatus; men min s. Fader maatte da tage til sig sexten aff de beste sognemend, laane oc borge paa deris tro oc loffue hos Adels Personer oc andre, at de finge Kircken nogen maade til rette igien, oc hand sin Præstegaardt opbyggt: och kom dog aldels ingen ildebrandtz skade aff Præstegaarden, men aff den gaardt, som ligger tuert offuer fraa Kircken, Skrocksgaard kaldit. End skal det neppelig findes, at for^{ne} hus vdi samme haffue liggendis skal ligge vdi skafft oc maald (sic!) lige med andre bønder, men vdi Prestegaardtz boël, som ieg meen skal være nest den beste gaardt vdi byen; dragis ieg ret til minde, forðum Oluff Bose[n] iboede. Saa troer¹⁾ ieg icke heller, at min s. Broder H. Niels jo viste al denne leylighed oc haffuer sig vden al tuiffuel tilholden al den Skowslodt, som kunde samme bonde tilfalde, der Vesterskow, Koehaffue oc Hestehaffue bleff rebslagen oc lodskifft, huilkit for faa aar skeedt er, oc kand dis bedre nu drages til minde oc komme for dagen, naar paa eskis.

Dette er det, som ieg ville paa denne tiidt vidne effter eders begiering, som icke haffuer vist det stedtz leylighed aff den aarsage, at I er nu nylig ankommen; oc vil vere dette bestandig for min Øffrighed oc paa huad stæder ieg skal. Datum Mariæboe vdi Lauand postridie Palmarum Anno 1621.

Jürgen Faxe min handt.

Dette saa at vere vidner oc ieg Hans Faxe²⁾ med egen handt.

Afskrift med M. Rasmus Svendsens Haand i Konsist. Arkiv, Pakke Nr. 114. Sammesteds findes flere Vidnesbyrd afgivne af Bønder i Faxe, om at Hr. Christen Nielsen havde ladet bemeldte Huse opbygge paa Præstegaardens Grund.

¹⁾ Efter vor Tids Sprogbrug = tvivler.

²⁾ Af Acta Consistorii for 6 Okt. 1624 og 9 Febr. 1625 ses, at »Hr. Hans Faxe« paa den Tid boede i Roskilde, hvor han havde nogen Jord i Forlening af Universitetet. Han havde vel tidligere været Præst eller Kapellan et eller andensteds, men var det neppe mere, da han synes at have holdt et Slags Herberge for rejsende, der kom til Roskilde.

Af dette Brev fremgaar, at Hr. Christiern Nielsen har været en meget foretagsom Mand. Han og Degnen, Urban Kjeldsen, havde ogsaa hver sin Halvdel af Kirketienden i Fæste. Da nu Præsten var død, skrev Fru Kirstine Lykke, sl. Ejler Grubbes, den 17de Juni 1591 fra Lystrup til Professorerne og bad om at faa den Halvdel af Kirketienden i Fæste, som Hr. Christen havde haft. Noget efter (2. Juli s. A.) skrev Sognemændene i Faxe til Universitetet, og begjærede, at den fæsteledige Halvpарт af Kirketienden ikke maatte overlades til nogen udenfor Sognet, men at Kirkeværgerne maatte faa den i Fæste, »efterdi vi have haft stor Umag og Besværing for Kirken, besønderlig i den Tid Kirken var afbrændt; og hvad Kirken ikke selv kunde formaa (thi Kirken fik ringe Hjælp af Stiftet) det have vi Sognemænd af vores eget skudt sammen og have betalt den mindste Penning, som det kosted, fordi ingen vilde da uden Sognet bekoste noget paa Kirken til forgjæves« — »og endnu paany have vi samlet Tømmer til Klokkeværk og Indholt i Taarnet, og Taarnet at færde med Tømmer og Tag, som vil koste en stor Penning¹⁾«.

Trods denne vel motiverede Forestilling fæstede Universitetets Rektor, Dr. Anders Christensen, alligevel 26. Juli s. A. Halvdelen af Faxe Kirketiende til Fru Kirstine Lykke for Livstid, eller saa længe hun lystede, mod en aarlig Afgift af 8 Pund godt Korn (halvt Byg og halvt Rug), der skulde ydes til Kirkeværgen, eller ogsaa Penge i Steden, »som Kornet bliver sat efter Kapitels Kjøb«. I Indfæstning og siden hvert 3die Aar skulde hun give Universitetet en god Stud eller 6 Daler.

Af dette Fæste udspandt sig senere en Retssag. Efter at Fru Kirstine Lykke nemlig paany var bleven gift med Niels Gyldenstjerne, kom denne i Strid med Universitetets Fuldmægtig og Kirkeværge, Niels Hansen Skriver i Strand-

¹⁾ Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken 114. Brevet viser altsaa, at Taarnet endnu ikke var færdigt 1591.

hoved (Faxe Sogn), som vilde forklare de Ord i Fæstebrevet, at Kornet, hvis det ikke betaltes efter Kapitelskjøb, skulde overantvordes Kirkeværgen »til gode Rede, Kirken uden Skade og Bekostning i alle Maade«, saaledes, at det, overensstemmende med Kongebrevet af 23 August 1577¹⁾, skulde leveres i Kjøbstaden hos Kjøbmanden. I modsat Tilfælde vilde Kirkeværgen nemlig faa Bekostning af Kornets Transport. — Stridspunktet paadømtes først 4. Marts 1608 paa Faxe Herredsting af Fogden Mads Andersen i Skjærpinge, der imidlertid ikke kunde give Universitetets Fuldmægtig Medhold. Og ved Sjælands Landstings Dom, afsagt 28. Febr. 1610 af Landsdommer Vilhelm Dresselberg og Landstings-skriver Jørgen Nielsen, fik Sagen samme Udfald, idet Dommerne gik ud fra, at det nævnte Kongebrev ikke kunde komme Kirkeværgen til gode, fordi der i det Brev, hvorved Fru Kirstine Lykke overtog Fæstet, ikke udtrykkelig stod noget om, at Kornet skulde leveres i Kjøbstaden²⁾.

Niels Christensen, Søn af den tidligere nævnte Hr. Christiern Nielsen, blev sin Faders Eftermand 1591³⁾. Ved hans Kaldelse benyttede Professorerne Lejligheden til atter at tilegne sig Præstekaldets Mensalgods, idet de rimeligvis have støttet sig til Udtrykkene i Universitets-

¹⁾ Se Danske Kirkelove II, 274.

²⁾ Flere Dokumenter i Sagen findes i Konsist. Arkiv, Pakken 144, deriblandt et Tingsvidne optaget efter Forlangende af Niels Gyldenstjerne til Liliffø ved hans Fuldmægtig Peder Nielsen i Vester-Egede paa Faxe Herredsting 19. Febr. 1608, da Mads Andersen i Skjærpinge sad i Dommers Sted og Jørgen Olsen i Faxe var Ting-skriver, lydende paa, at »saa længe velb. Mand Niels Gyldenstjerne haver haft Lystrup, da haver han med været at yde den Anpart af Faxe Kirkes Tiende, som velb. Fru Kirstine haver udi Fæste, udi Strandhoved til Niels Skrivers, og der er det annammet og ingen andensteds«.

³⁾ Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 515. Naar Wiberg (I, 348) anfører en Peder Juel som Præst i Faxe 1591—4, beror det utvivlsomt paa en Misforstaaelse (jvfr. nedenfor S. 222).

fundatsen (se ovf. S. 199), der kunde synes at afgive Hjemmel derfor. I det første Øjeblik maatte Præsten vel finde sig deri; men da han var bleven lidt fast i Sædet, vilde han forsøge at vinde det tabte tilbage. Men han maatte erfare, at det er ondt at drage Reb med den stærke. Det var nær kommet til en Retssag, og først da tre Adelsmænd, der vare venlig sindede mod Præsten, lagde sig imellem, lykkedes det dem ved indtrængende Forestillinger at bevæge Professorerne til at indrømme Hr. Niels Christensen personlig noget bedre Vilkaar, end de oprindeligt havde tiltænkt ham. Det nærmere om Sagen erfares af følgende Aktstykke, ved hvilket det dog bør erindres, at det indeholder Professorernes og ikke Præstens Fremstilling af Stridspunkterne tilligemed de ved Aldelsmændenes Mægling tilvejebragte Forligsvilkaar¹⁾.

Copie giffuit Her Niels i Faxe de mensalibus.

Rector och mænige professores y Kiøbenhaffns Vniuersitet kiendis och giøre vitterlig for alle med thette vort obne breff: att epther [som] sig haffuer begiffuet nogen Vrichtighed emellem oss och hederlig Mandt, her Niels Christensøn, Gudz ords thienere vdi voris Sogen Faxe, om nogen Vniuersitetz gaarde och huse²⁾, liggendis y samme Sogen, med alle landgille och herlighedt, som nogle aff hans formendt haffuer verit forlent med aff Vniuersitetet, och hand nu sig som en rettighed ville med alle thillholde: Saa att vi derfor haffuer verit foraarsagit och nødde thill, for^{ne} her Niels for retten att lade thillthalle: Da haffuer hand nu endelig bode selffuer med egen bøn, der thill med ochsaa formedelst Erlige och Velbyrdige Mendt, Ditleff Holch, Christian Holch och Eske Krausses, deris forbøn thil oss, forhuerffuet, att vy voris begynthe trette haffuer affstaaed, och for for^{ne} E och V.

¹⁾ Se ogsaa Ny kirkehist. Saml. I, 57—8.

²⁾ Af Overskriften fremgaar, at det er Præstekaldets Mensalgods, der betegnes paa denne Maade.

Mendt deris skyldt goduilligen eptherladett, och nu med thette vort obne breff eptherlade for oss och vore eptherkommer, att for^{ne} Her Niels Christensen maa och skall her effther sin lifftid beholde aarligen den seduanlige landgillde. Disligeste ochsaa fri eckt och arbeide aff for^{ne} Gaarde oc husse, at bruge Bønderne thill skiellige oc billige Arbeide, naar de icke i voris egen Bestillinger ere forhindrede. Dog saa der kommer icke nogen Klagemaall offuer hannom. Men Regalia och all anden Herlighedt aff samme Gaarde oc Husse, som er Stedzmaal, Sagefaldt, Hussbondeholdt, Frikiøb, Forloff eller hues andet saadant, met huadt Naffn det neffnis kandt, schall nu oc allthidt følge oss oc vores Efftherkommere Læsemestere her i Kiøbenhaffn, oc for^{ne} Her Niels aldelis inthet at haffue sig dermet at befatte, saa fremt som hand icke vill haffue forbrut hues vy hannom nu venligen vnt oc beuilget haffuer. For det sidste schall thenne forligelse icke komme Vniversitetet thill nogen hindring eller skade paa for^{ne} Eyedom, men vere Prosessoribus forbeholden oc frit for effther for^{ne} Her Nielses Død oc affgang, eller och, om hand bliffuer i andre maade affskilddt met for^{ne} Faxe Sogen, for^{ne} Godtz oc Eyendom aldelis met all Rente oc Herlighedt igien at anamme thill Vniversitetit. Oc Her Niels her udoffuer at vere forplictet at holde sig met Pension och i andre Maade effther sin Collatz, hand aff Oss paa for^{ne} Faxe Sougen bekommit haffuer. At thette saa i Sandthed er, som forskreffuit staar, haffuer vi thill vidnisbyrddt thrycket Rectoris Zignet vnder thette vort obne Breff, som er giffuet oc screffuit then 15 Januarij Anno 1595.

Konsistoriets ældste Kopibog i Kvart (1594—1600), Fol. 18—19. Smst. Fol. 19—21 findes Hr. Niels Christensens Reversal indført, der er affattet ganske i Overensstemmelse med ovenstaaende Brev.

Af tvende endnu bevarede Skrivelser af 24. Juli 1595 fra Hr. Niels Christensen dels til Universitetets Rektor, Dr. Anders Krag, dels til Professorerne i Almindelighed, ses, at han dog, ogsaa efter at ovenstaaende Forlig var sluttet, har ment ved mindelige Forestillinger at kunne opnaa yderligere Indrømmelser, idet han mente, at den

»Trætte, der været haver om de Gaarde og Huse her i Faxe Sogn, som ligget haver til Præstegaarden«, vilde tage sig anderledes ud, om nogle af Professorerne selv vilde komme ud til Faxe for at gjøre sig bekendt med Forholdene¹⁾. — Om han har opnaaet noget ved disse Forestillinger, er os imidlertid ikke bekendt.

Hr. Niels Christensens Stilling i Faxe synes i det hele at have været noget trykket. 1599 maatte han søge Værn hos Universitetet, fordi »Salpetergraverne vil med Gevalt grave i hans Lade²⁾«. Men et Spørgsmaal er, om Professorerne kunde hjælpe ham i den Sag.

Han er den første Præst i Faxe, der er optraadt som Forfatter. I Marts 1612 holdt han i Kjøge Kirke Ligprædiken over Peder Juel til Gjorslev og Hesselmed, hvis Lig siden blev nedsat i et Kapel ved Faxe Kirke, som hans Enke lod opføre. Talen udgav Niels Christensen 1614 efter Ønske af den afdødes Enke, Fru Jytte Gyldenstjerne til Totterupholm i Faxe Sogn³⁾. Ligeledes har han udgivet en »Tractat om de 8 Lyksaligheder« (Mt. 5), der kun kjendes i en senere Udgave (Kbhvn. 1649)⁴⁾.

Efter en 25aarig Embedsvirksomhed døde Hr. Niels Christensen den 12. Juli 1616, som følgende Gravskrift i Faxes Kirkes Sakristi viser, idet den tillige godtgjør, at hans Hustru har været af Adel:

Her er begravet hederlig oc vellert Mand, Her Niels Christensøn, fordum Sognepræst i Faxe Sogn, som døde den 12 Julij A^o 1616, med sin salig Høstru, erlig oc w. Karin Munch Anders D., som døde den

¹⁾ Originalerne i Konsist. Arkiv, Pakken 99. I Univ. Bibl., Rostgaardske Saml. 67 Fol. findes en Fortegnelse fra 1567 over alle de Faxe Præstekald tilliggende Mensalgaarde og Huse.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 67.

³⁾ O. Nielsen i Bruuns Danske Saml. I, 357—8. Dän. Bibl. II, 58. Marm. Dan. I, 211. II, 307.

⁴⁾ Worms Lexicon over lærde Mænd I, 217. I de offentlige Bibliotheker i Kjøbenhavn er Skriftet dog forgjæves efterspurgt.

2 Novemb. A° 1603. Gud gifve dem en ærefuld
Opstandelse med alle Guds Bern.

Rex tremendæ majestatis,
Qui salvando salvas gratis,
Salva me fons pietatis.

N. C. K. M.

Tota vita dies unus¹⁾).

Fra denne Præsts Tid af indeholde det akademiske Konsistoriums Forhandlinger en Række Notitser vedrørende Faxe i dets Forhold til Universitetet. Af disse er her gjort et Uddrag for et kortere Tidsrum, der imidlertid vil kunne vise, hvor mange specielle Oplysninger om Faxe der vil kunne samles, om nogen vil gennemgaa Acta Consistorii med dette Emne for Øje.

Uddrag af Acta Consistorii 1603—25.

1603, 7. November. Niels Gyldenstjerne, hvis Frue haver Halvparten af Faxe Kirketiende, er begjærende den anden halve Part til, som Urban Degn (hvilken siges at være død) hidindtil haver haft²⁾. Conclusum, at det var bedst, den Tiende maatte blive hos Kirken, og at hannem det kunde gives til Svar³⁾.

¹⁾ Meddelelse af Hr. Frederik Barfod. Jvfr. Dänische Bibliothek II, 58.

²⁾ Degnen Urban Kjeldsen var dog ikke død. I Konsistoriets Kopibog 1594—1600 findes Fol. 122 et udateret Brev (efter Pladsen fra 1598), hvorved Universitetet bortfæster til Citze, Urban Degns Hustru i Faxe, paa Livstid den Anpart af Faxe Kirkes Tiendekorn, som hendes Husbonde hittildags havde haft. Deraf skal Citze Urbans give 6½ Pund Korn og 3 Td. Havre i aarlig Afgift, hvilket Korn skal ydes til gode Rede, godt ydefærdigt Korn, eller betales efter Kapitels Kjøb.

³⁾ Universitetet havde just ikke nogen Grund til at begunstige Andrageren. — Under 11. Febr. 1598 havde det nemlig maattet tilskrive Niels Gyldenstjerne til Restrup (1608 kaldes han: til Liifføø) og besvære sig over, at der ikke ydedes godt Korn for den halve Part af Faxe Kirkes Tiende, som han (o: hans Hustru) havde i Leje. Det havde i længere Tid undladt at klage derover, men

(1604, 14. Juli, skriver Urban Kjeldsen, Degn i Faxe¹⁾, til Universitetets Rektor: „Giver jeg underdanig tilkjende, at jeg har ingen Degnestavn, fordi at den Degn, som var for mig, havde ingen Degnestavn, men boede nogen Tid i Gildeshuset, nogen Tid paa Præstens, nogen Stund paa Kongens, og paa det sidste i en Smedie paa Kirkens, som blev afbrændt“. Urban havde fæstet en tildels øde „Kirkegaard“ og opført tildels nye Bygninger paa samme. Han beder nu om Forskaanelse (o: Nedsættelse) paa Landgildet, som var 4 Td. Havre. De 2 Td. vare paalagte hans Forgjænger i Fæstet, da han var „kommen i Uvenskab med Husbonden og havde intet at bøde med i andre Maader“).

1604, 17. Oktober. Gederne skulle gøres fredløse i Faxe Skov²⁾.

(1605, 26. April skriver Urban Kjeldsen til Universitetets Rektor, M. Iver Stub, bl. a.: „Giver jeg Eder ydmygeligen tilkjende, at jeg havde Bud hos Hr. Christen [Jensen] i Roolte, om det var hans Villie, at han var bleven udaf med Suderhaffuen Da giver han mig tilkjende, at samme Jord laa hannem langt fra Haande og uden den Herremands [Godske Lindenovs] Port, og Hr. Christen kunde ikke holde

kunde nu ikke længere tie dertil, da Kirken og Kirkeværgen led Skade derved. Hvis han ikke leverede ordentligt Korn, vilde Tienden blive bortfæstet til en anden. (Konsist. Kopibog 1594—1600, Fol. 119—20).

¹⁾ Denne Mand forekommer allerede 1567 som Tingskriver i Faxe Herred (se foran S. 211) ligeledes 1584 (Brasch, Vemmetoftes Hist. I, 97); men 1586 var der en anden i denne Bestilling. Rimeligvis har han samtidig været Degn i Faxe, i hvilken sidste Stilling han blev til sin Død 1610. Han skrev en meget tydelig Haand med en god Retskrivning, og har vistnok været Student. Undertiden skrev han sig Urbanus Kilianus. Brasch bemærker, at Urbanus vistnok er en Oversættelse af Bysens, et Navn, der endnu forekommer i Faxe Herred. — Han var tillige i en Række Aar den ene af Faxe Kirkes Værger. En Sag, han 1596 havde for Roskilde Landemode om Arvegods, omtales i Ny kirkehist. Saml. V, 40.

²⁾ Af Brasch, Vemmetoftes Historie I, 97, ses, at Gederne 1584 vare blevne gjorte fredløse paa Vemmetofte Gods.

«Gjærdet omkring den; da lod han den velvillig op, med saa Skjel at den strax skulde fæstes, og han ikke skulde mistænkes derudi«).

1605, 27. April. Godske Lindenov begjærede en Kirkens Jord til Faxe Kirke, som laa midt i hans Jord. Conclusum: Han maa bekomme den for den Tax, som tilforn deraf er gangen, som er 8 β aarligen, og derpaa nu give et Bekjendelsebrev¹⁾. Og at mageskifte samme Jord med anden sin egen, Kirken til Gavn, naar Gud vil, han kommer fra den Rejse til Grønland.

1609, 29. Marts. Urban Degn i Faxe lod begjære, at Degnestavnen i Faxe maatte bygges, han vilde hjælpe til en god Fæstning. Item at der maatte gjøres en ny Skive til Sejerværket sammesteds.

Blev besluttet, at Notarius skulde skrive til Ditlef Holck om det Rettersted udi Faxeherred in hanc sententiam, at Universitetet kan ikke samtykke, at det sættes paa deres Grund, medmindre de have velb. Her Cancellers Samtykke, efterdi det er ikke tilforn funden paa Universitetets Grund²⁾.

¹⁾ Dette Brev, udstedt samme Dag af Godske Lindenov til »Lindewoll- angaaende Jorden »Suderhaffue«, findes i Konsist. Arkiv.

²⁾ Den 23. April 1609 udgik der Kongebrev til Universitetet med Anmodning om, at det vilde tillade, at der blev opsat et Rettersted ved Faxe Herredsting paa Universitetets (o: Faxe Kirkes) Grund, eftersom der ikke paa Kronens Grund fandtes noget belejligt Sted, hvor samme Rettersted kunde opsættes. (Orig. i Konsist. Arkiv, Pakke 99). Der maa forøvrigt tidligere have været Rettersted i Faxe, da Peder Christensen, som var Huslærer paa Lystrup, i sine Almanakoptegnelser for Aarene 1591—95 oftere omtaler Hentrettelser ved Hængning og Halshugning, der fandt Sted i Faxe og som han tildels selv var Vidne til (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 514. 520). Den 21. Juni 1609 udgik der kgl. Befaling til Ditlev Holck, Lensmand paa Tryggevejle, om at Faxe og Stevns Herreders Tingsteder skulde forlægges fra Faxe og Storeheddinge til andre bekvemme Steder, fordi der paa de nævnte Steder var Kroer, og derfor forefaldt megen Drik og Uskikkelighed paa Tingdagene. (Sjæl. Tegn. XX, 270). Om ulovligt Ølsalg i Faxe havde der allerede tidligere været Tale, da Universitetet 1596 gik i Forbøn for nogle Bønder her, der vare stevnede til Landstinget for denne Brøde (Kbhvns. Univ. Hist. IV, 416—7).

— 24. Maj. Notarius indlagde in Consistorio det Afsigts-Brev paa Faxe Skov, hvilket Urban Degn udi Faxe answerede Rectori.

— 22. November. Ludvig udi Faxe bespurgte sig hos Universitetet, om han ikke skulde tage 8 Mænd at bese Urban Degns Skovslod, hvilken formenes, at han forhugges. Blev sagt, at hannem skulde sendes Bud, at han intet herefter skulde hugge, uden hvis hannem blev udstvist.

— 30. December. Blev læst Niels Skrivners Brev i Strandhoved, Universitetet tilskrevet, udi hvilket han beklagede sig, at Niels Gyldenstjern vilde paaføre hannem¹⁾ det Afgiftkorn af Faxe Kirketiende, Kirken til Skade, og havde derpaa forhvervet tvende Domme og Tingsvidner. Da blev hannem skriftlig svaret, at han skulde sende fornævnte Domme og Tingsvidner herud, at man deraf kunde forfare denne Sags Lejlighed. Anlangende den anden Punkt af hans Skrivelse, som var om den Anpart Tiende, som Urban Degn haver, at den maatte Niels bevilges for hans Tjeneste, blev sluttet, at man derved denne Gang intet kunde gjøre, efterdi Professores udi disse Helligdage ikke vare alle tilstede, og Urban Degn levede endnu selv²⁾.

¹⁾ D. e. levere det in natura hos Kirkeværgen.

²⁾ Niels Hansen Skrivners Brev af 19. Decbr. 1609 er endnu bevaret i Konsist. Arkiv, Pakke 114. Angaaende det andet Punkt skriver han, at naar »Urban, fattig Mand, som nu er meget kjed ved Verden, falder af Stalbroderlaug [som Kirkeværge] med mig«, vilde han gerne fæste den Halvdel af Kirketienden, som Urban Degn hidtil havde haft. Han beraaber sig i den Anledning paa sine Fortjenester af Universitetet: »Veed vel en Part af Eder, at jeg haver haft Umage og Besværing for Eder og Kirken til Herredsting og Landsting, og sønderlig der Peder Munck vilde haft den Ejendom Holte Rye [se Kbhvns. Univ. Hist. IV, 317] fra Eder og Kirken, og maatte gaa der bag fra paa det sidste. Og nu [har jeg] været Eders Tjener til Kirken udi 22 Aar, og Urban haver alt haft Fordelen af Kirkens Anpart Tiende i Straaet med Kornet«. — Den ovenfor omtalte Sag med Peder Munck til Estvadgaard (den bekjendte Rigsadmiral), der ejede Alslevgaard, forefaldt 1595. Den drejede sig om Engen »Kirkeholmen« mellem Værløse og Bonderød. En Del Dokumenter desangaaende findes i Konsist. Arkiv, Pakken 99.

1610, 31. Marts. Peder Jull¹⁾, som er Sognemand udi Faxe, begjærede per Magnificum dn. Rectorem, at Universitetet vilde bevilge hannem den halve Faxe Kirketiende for aarlig Afgift efter Urban Degn. Fik til Svar, at hannem derpaa ingen vis Tilsagn kunde gjøres, den Stund Urban endnu lever; ikke vidste heller Universitetet nu strax, hvad Vilkaar der indeholdes udi Urbans Fæstebrev.

— 13. Maj. Ludvig udi Faxe fæstede den halve Faxe Kirketiende efter sl. Urban Degn for 6 Dlr. paa 3 Aars Tid. Af hvilken gaar aarligen 8 Pund.

— 21. Juni. Blev en Person udaf Communitetet opfordret ved Navn Jens Obeling²⁾, hvilken blev samtykt til en Degn udi Faxe, hvorpaa han skulde annamme Universitetets Skrivelse til Præsten.

— 21. Juli. Proponerede Magn. Dn. Rector om Degnekaldet i Faxe, hvorledes H. Niels haver skrevet, at Bønderne ynder Jens Obeling vel; men velbyrdige Peder Juell difficulterer sig, at Universitetet haver ikke givet hannem et Ord derfor tilforn. Hvortil blev svaret, at saadant gjordes ikke i Behov; men der skulde skrives til H. Niels eller Peder Juell, at han vilde være den Degn bevaagen for Universitetens Skyld, de vilde igjen gratificere hannem. Samme Tid lovede fornævnte Jens Obeling, at han vilde have Kvinden udi Sognen til sin Hustru, og udi alle Maade være Universitetet tro, og søge deres Gavn, hvorpaa hannem skal gives Kaldsbrev, og han igjen skal give en Reversal, og lade sig nøje med den ny Degnebolig. (Den udstedte Revers lyder, som følger:)

Kendis jeg Jens Hanssøn Obeling, och vitterligt gjør for alle, att effter som hæderlig och høylærde Rector oc menige Professores vdj dette kongelige Kiøbenhaffns Universitet, aff Guds forsiun, haffue beuilgett oc samtyct mig en rett Sogne Degen att vere till Faxe Kiercke, vdj S. Vrbän Kielsøns stedt, forðum Sogne Degen der sammestedt, oc nu nogen tid

¹⁾ Til Totterupholm.

²⁾ I Kommunitetets Matrikel findes Johannes Johannis Obeling indskreven 1609.

forleden ved døden affgangen, effter dett Jus patronatus, de paa Kong. May. Wegne haffuer till for^{ne} Faxe Kiercke, oc effter det beseglede Universitetz Confirmatz Breff, de mig der paa giffuett och meddelt haffuer: Tha beplicter jeg mig, foruden hues ieg seerdelis y Consistorio loffuitt haffuer, och aarligen vil effterkomme, att ville forestaa samme mitt Degnekald och Embede mett ald fliid och Troschab y Kiercken och vden, med sang, tjeneste och synderlig Vngdommen rett at oplære y Catechismo, vden ald forsømmelse, effter Kong. May. Ordinantzs, oc som dett sig en rett Sogne Degen eigner och bør, handle och schicke mig vdj Leffnett och omgengelse, saa min Sogne Prest och Sogne Folck icke schulle haffue sig offuer mig att beklage y nogen made. Sammeledis schall ieg beuise mig imod for^{ne} min tilbørlige Øffrighed oc rette Patroner, Rectorem och Professores, med Reverentz och Ære, Lydighed, Tienstactighed och Vilighed, aff min gantsche formue, huor mig nogit aff dennem befalis, och ellers huor Tieneste och Tillsiun dennem och Universitetet till Ære och gode beuisis kand, och y alle mader saa schicke mig vdj for^{ne} mitt Kald oc Embede, som ieg will antsuare for Gud och vere bekient for min Øffrighed. Item schall ieg vddrage oc boe i den ny Degne bolige ved Kiercken, som nu bygt er, oc den siden holde ved heffd och lige, som det sig bør. Till vidnesbyrdt, at ieg saadant vryggelig holde vill, haffuer ieg vnder schreffuett mett egen Haand och tryct mitt Segnet her neden for, y Kiøbenhaffn den 24 Julij Anno Dn. 1610.

Jens Hanssøn Obeling

Egen haandt.

— 29. September. Først opkom Faxe Degn, Hans(!) Obeling, og begjærede at fæste den Gaard, som Urban Degn udi boede. Blev svaret, at han den maatte bekomme, dog give til Indfæstning 25 Dlr. og aarlig Landgilde 27 Skp. Byg til Kirken og 4 Td. Havre til Universitetet. Hvis Degnegaarden anlangede, maatte han raade for Huset, at leje det hvem hannem tyktes, og deraf at give aarligen 1 Td. Havre.

1611, 9. Januar. Vor Ludvig Lauritzen udi Faxe begjærendes nogen gode Raad imod Peder Juell, som ved sin

Foged lod hannem forfølge for nogen Svin, som Ludvig skulde have brændt, som var tilforn brændt med Peder Juels Brænde. Blev svaret, at Peder Juell ikke derfor kunde gjøre Ludvig nogen Skade, efterdi Bonden selv var det af hannem begjærendes, og han som en tro Tjener paa sin Husbondes Vegne lod sætte Brænde paa dennem. Ikke heller havde han brændt dem i den Mening og Maade, at han kjendte sig ved dem. Ikke heller var der nogen, som med et Ord lod sig mærke, at de vare brændte tilforn med Peder Juels Brænde. Blev derfor besluttet, at Notarius skulde skrive Peder Juell til, at han vilde afstaa saadan Tiltale.

— 13. Marts. Blev Ludvig Lauritzen udi Faxe opkaldt, som var Professorernes gode Raad begjærendes udi den Sag med Peder Juell om nogen Geder, og nogen Svin, som han havde ladet brænde, efter de vare brændte med Peder Juels Brænde. Blev hannem befalet, at han skulde hænde en Dom udi den Sag med Gederne, om han burde at staa til Rette for nogen Skade, uden det blev hannem først overbevist. Siden og blev hannem raadet, at han i lige Maade skulde hænde en Dom over Svinene: om han burde at lide Skade, efterdi at Svinene vare drevne ind udi hans Gaard, og de, som dem dreve, vare Brænde af hannem begjærendes; og han ikke brændte dem paa sine Vegne, men paa Universitetets Vegne; ej heller udi den Mening, at han vilde holde sig til Svinene enten paa sine eller sine Husbønders Vegne; ikke heller at nogen havde sagt hannem, at samme Svin skulde have været brændt med nogen andens Brænde.

Blev og en Afsigt indlagt af for^{ne} Ludvig Lauritzen, som 8 Mænd havde gjort om Reb til Universitetet af Faxe Skov Anno 1611, saa Universitetet nu haver sin Skovpart udi Enmærke.

— 13. November. Berettede Magn. Dn. Rector, at Ludvig udi Faxe havde tilkjendegivet, at de, som vaage om Natten i denne Fejdes Tid, holde jevnliggen Ild: om saadant skulde lides? Blev besluttet, at Ludvig skulde lyse til Tinge, at han vilde have Tiltale til saadanne, og begynde strax at forfølge dem, han finder i saa Maade.

1612, 17. April. Berettede Magn. D. Rector, at Predbjørn Gyldenstjerne var paa sin Datters Vegne, velb. Peder Juels Frue til Totterup, begjærende af Universitetet, at han maatte lade bygge et Kapel til Faxe Kirke til Begravelsested¹⁾. Lovede, at Universitetets Rettighed og Jus til Kirken skulde dermed i alle Maade blive uforkrænket. — Blev bevilget med disse Vilkaar. 1. At han skulde give sit Gjenbrev derpaa, at saadant var hannem bevilget. 2. At de skulde holde samme Kapel ved Magt altid 3. At naar der blev Lig nedsat, de da skulde give noget til Recognition, som skulde komme Kirken tilbedste. 4. Om Magn. Dn. Cancellarius saadant vilde samtykke. Hvilket M. Christen Lomborg, Decanus, blev ombudet at ville referere til velb. Predbjørn Gyldenstjerne. (Følgende Revers findes i Konsistoriets Arkiv, kun Underskriften er egenhændig).

Jeg Jutte Gylldenstiern thill Thotterupholm, sallig Peder Juells effterleffuerske, kiendis for alle wdi thette mitt offne Breff, att efftersom hederlige och høylerde Rector oc Professores wdi Kiøbenhaffns Wniuersitett med dieris kiere Conseruatoris, erlig och welbiurdig Mand Christiann Fris till Boreby, hans Widskab och Samtycke haffuer vnndtt och thillatt mig att lade bygge en liden Capelle vid Faxe Kiercke thill enn Begraffuelsested: Thi beplicter ieg mig Jutte Gyldennstiernn eller mine Arffuinger att opsette och wed mact holde samme Capelle, Faxe kiercke aldiellis wden all bekostning och skade. Och dersom saa skiede, dett Gud affuende, att Kierchens Mur och Bygning formedellst samme Cappelis Opsetning finge nogen brech och skade deraff, daa thillforplicter ieg mig eller mine Arffuinger derfor at staa Kierchenn till Rette och skadisløs att holde. Och ydermere louffuer ieg for^{ne} Jutte Gylldenstiernn for mig och mine Arffuinger, att samme beuilling icke skall komme for^{ne} Vniuersitett thill nogenn forhindring eller forringellæ paa dieris Jure Patronatus i nogenn Maade. Att saa aff mig och mine Arffuinger i alle maader holldis skall, som forschreffued staar, haffuer ieg till

¹⁾ Peder Juel døde 14. Marts 1612 paa Gjordslev. (Danske Saml. I, 358).

Widnisbyrd min Signett her nedenn paa træct oc med min egen hand her wnderskreffuid. Actum Thotteruphollm 18 Maij Anno 1612.

Jytte Gyldenstiern,
salig Peder Julls, egen hand.

1613, 23. Januar. At skrive Ludvig Lauritzen til, Kirkeværge i Faxe, at han opkræver Mænd at lade indpæle den Kirkejord, som Godske Lindenov hertil haver haft i Brug og ligger i hans Mark; og indkræve i Korn den resterende Rente og Landgilde.

— 19. Juni. Lod Ludvig udi Faxe læse in Consistorio 8 Mænds Dom om den Indpæling imellem Academiet og Fru Karen Gyldenstjern, og der den var læst, tog han den tilbage med sig.

Blev Ludvig befalet, at han skulde tiltale Peder Lauritzen for nogen Skovhug, for hvilken han havde tilfredsstillet velb. Ditlef Holck, Befalingsmand paa Tryggevelde.

Knud Hansen i Houdby ved Faxe haver optinget, lovende med det første at komme ud og gjøre klart med D. D. Professorebus.

Den Rebning i Houdby Skov tilstedes af Universitetet, dog med saa Skjel, at Universitetens Bønder sker, hvis Ret er.

Blev angivet om Stedsmaal paa Degneboligen i Faxe, om den hører Degnen til eller og Universitetet. Hvortil blev svaret, at Herligheden hører Universitetet til samt 1 Td. Havre til Hold. Vide Acta 19. Sept. 1610.

1614, 21. Maj. Angav Magn. Dn. Rector om Prædikestolen i Faxe. Blev svaret, at Magn. Dn. Rector kunde dermed handle, som hannem godt syntes, og som det kunde ske Kirken til mest Gavn og Zirat: dog uden indlagt Træ¹⁾.

¹⁾ I Konsist. Arkiv findes et udateret Brev fra Nicolaus Christierni, Pastor eccl. Faxensis, hvori han skriver til Universitetets Rector: han havde faaet Brev om at indfinde sig i Kjøbenhavn med Faxe Kirkes Regnskab, men kunde ikke for Tiden komme, da hans Heste vare formeget medtagne »udi Sæden«. Kirken havde omtrent 100 Daler i Behold. »Oc vil her hoes lade eder forstaa, at denne gode Frue, erlig oc velbyrdig Fru Jytte Gyldenstiern, er end i Forsett att ville lade en prædickestoel berede«.

1614, 23. August. Jens Bagger i Faxe beklagede sig, at han havde opbyggt et Stykke Hus, hvilket Her Niels, Sognepræst i Faxe, vil tvinge hannem til at nedbryde igjen, udaf den Aarsag, han mener, det skulde være for nær indbyggt paa hans Humlehave, uanset dette ny Hus staar mer end 4 Fod længere inde paa Jens Baggers Grund, end det gamle gjorde. Lod herhos Jens Bagger forstaa, at Her Niels havde ladet tage 8 Mænd herpaa, endog Universitetet havde ingen Varsel fanget. Fremdeles sagde for^{ne} Jens Bagger, at han gav til Præsten aarlig af sit Hus 3 Dlr., uanset der plejer kun at gaa 1 Dlr. deraf. — Blev concluderet, at Rector skulde skrive Her Niels til, at han skulde møde her i Kjøbenhavn, der at høre, hvis Rector havde at tale med hannem¹⁾.

Beklagede Ludvig i Faxe, at Her Niels i Faxe havde selv sat ny Pæle og Sten midt i hans Ager, som hedder Hitten. Gav derhos tilkjende, at Her Niels saavelsom Degnen hugger Skov, endog det dennom ikke udvises. Derhos sagde, at Degnen ikke vilde gjøre „Ecke“ (Ægt) af den Bondegaard, han haver af Universitetet.

(Følgende Brev findes i Konsistoriets Arkiv, Pakke 114:)

Men gandske wenlig Helsenn forsenndt med Gud wor Herre Jesu Christo. Kiere Her Doctor Rector. Giffuer ieg eder her wenligenn att wide, at den 25 August waar Ridfuogedenn paa Trøgeuelde her wdj Faxe och lod lese itt Konge Breff for Her Niels och mig, lydendis, huor der kunde findis best beleiglighed wdj Kircken till ett Røstkammer att bøgge med fieller thill att henge 81 Mands Røstning der ind. Som wy kunde formercke, daa wilde hand laade bryde ett hul paa Murenn och der indsette ett windue. Effer sedann berøft Leiglighed torde ieg icke forsemme och lade eders Høyhed dett wide, førend sadantt paagaar. Hermed eder och eders gansche Hus och Børn den euige Gud befalitt. Aff Faxe denn 26 Augusti Anno 1615.

Lodwig Lauritzenn

E. T. A. T.

¹⁾ Videre er ikke fundet om denne Sag.

Udskrift: Hederlig och høylerd Mand, Docter Tamis Fincke thill Studium gaarden i Kiøbenhaffn, wenligen dette breff thill hende.

Paategnet af D. Th. Fincke: Recepi 30 Aug. 615. Respondi statim.

Vedlagt findes følgende Kongebrev i Afskrift:

[Til] Christoffer Gøye.

Christianus Quartus.

Wor gunst tilforn. Wiid, at eptersom wi nadigst haffuer ladet forordne. at huis Knechte som ere wdschreffuen for Soldater i epter^{ne} lehne, schulle were vdj ett Corporalschaff tilsammen, som er aff Trøgeuelde lehn xxx, och aff Wordingborigleen lj, ere tilsammen lxxxj. Och paa det samme Knechte icke schulle beholde deris offuer och vndergeweer hos dennom, dett at forderffue, vndertagendis paa de tiider Capitein dennom exercere schulle, Wille wi derfor, at for^{ne} geweer paa ett wisse Sted schulle forwaris. Tha bede vi dig och wille, attu til for^{ne} Knechtis offuer och vndergeweer wdj Faxe kiercke lader giøre ett Skab, saa samme geweer derudi wel forwaret kand bliffue indhengtt, och siden icke tilstedis igien deraff att wdtagis, vden paa de tiider Capiteinen Corporalsschaffett forsambler och dennom exercere wille. Dermed scheer wor wilge etc.

1615, 16. September. Blev besluttet, at der skulde tages Syn paa Faxe Skov, og at Præsten og andre ikke skulde lugge noget uden Universitetets Minde.

1616, 19. Februar. Blev der talt om, hvem man skulde bekomme til Degn udi Faxe, og blev sagt, at det stod Rectorem til at annamme en, som kunde være dygtig dertil¹⁾.

¹⁾ I Konsist. Arkiv findes en Revers, dat. 19 Febr. 1616, hvorved Pouell Christensøn, barnfød i Resen, eftersom Rektor og Professores have kaldet ham til Sognedegn i Faxe, forpligter sig til at skikke sig udi Liv og Levned mod Sognepræsten og Sognefolket, og Ungdommen i Bornelærdom at undervise og forfremme, som en retsindig og flittig Sognedegn bør at gjøre, være lydlig mod sine Patroner, Rektor og Professorer, og lade sig nøje med den Løn og Besolding, hans Formænd have haft af Sognemændene.

1616, 2. Marts. Blev Fru Jutte Gyldenstjerns Brev læst in Consistorio om en Degn til Faxe Sogn efter hendes egen Begjæring.

— 29. April. De diacono Faxensi proposuit Magnificus Rector, ut mature secum deliberarent Professores, quid fieri velint, siquidem delictus eius sit notorium.

— 19. Juni. Blev bevilget, at Degnekvinden i Faxe maatte beholde en Eng ved Faxe, om det ikke er Ordinansen imod.

— 17. Juli. Quoniam multi sunt competitores vacantis jam pastoratus Ecclesiæ Faxe, et tamen unus tantum eo admitti potest, statutum est, ut primus de suggesto audiatur Johannes Strangonis Hafniensis.

— 24. Juli. Johannes Strangius approbatus est ad pastorum Ecclesiæ Faxe.

— 26. August. To Huse, som Præsten i Faxe havde i Brug, ere slet ødelagte.

— 14. September. Blev Fru Jytte Gyldenstjerns Brev læst, som hun havde skrevet til Doctor Thomas Fincke anlangende Degnen i Faxe, hvilken, som hun beretter, hverken befalder Degnekvinden, og er ej heller endnu annammet og samtykt af menige Sognemænd. Men derpaa blev besluttet, at det var nok, at Doctor Thomas skriver hende selv til igjen familiariter og lader hende forstaa, at dersom hun haver nogen Sag imod Degnen, hun da kan lade hannem der tiltale, som hans Ret falder. Hvad Degnekvinden belanger, da haver hun intet Jus til Kaldet at holde sig.

(1616, 29. September. Ludvig Lauritzen i Faxe skriver til Universitetets Rektor, M. Christen Lumborrig, der havde ønsket, at han skulde komme til Kjøbenhavn: For Tiden kunde han ikke komme; „jeg haver at bestille med Svin at brænde til eders Skov her“. — „Beder jeg eder gjerne, at I ville lade mig vide, hvem der skal oppebære det Landgilde af de Bønder og Husmænd, som Præsten tilforn haver oppebaaret af. Dernæst, som I skriver mig til om dette Aars Sjølegave¹⁾), saa haver jeg krævet Præstekvinden:

¹⁾ Det var dog ikke nogen aarlig Afgift, men den Daler, som Universitetet var berettiget til at kræve af enhver afdød Præsts

da siger hun, at alle Breve og Registre ere forseglede, og hun kan ikke komme til dennem, før alle Arvinger kommer, at de kan finde nogen Beskeden derom“).

— 2. Oktober. Efter et Synsvidne¹⁾ er hugget i Faxe Kirkeskov (og det fra Anno 1612 til 1616, som Ludvig beretter), først af Præsten 35 ferske Bøger og 3 forraadnede, item 5 Eger. End er hans Gaard sat i Fæld for 2 Dlr. Dernæst af Degnen er hugget 14 Asker, 13 Bøger, 21 Grene, og Gaarden er fældt for 3 Dlr. Blev derpaa besluttet, at Ludvig skal tale herpaa efter Loven. Desligeste tage Vidnesbyrd, om de Huse i Skoven have staaet der i forrige Præsts ganske Tid.

— 13. November. Hvad de Huse anlanges, som forrige Præst i Faxe vare undte af Universitetet, af hvilke Rector nu havde annammet til Landgilde 14 Rdlr., blev sluttet, at samme Huse skulle herefter sættes for Kornlandgilde eller Smørlandgilde.

1617, 24. Maj. Spurgte M. Dn. Rector, om Ludvig Lauritzen i Faxe maa nyde aarligen, medens han er Kirkeværge, det halve Pund Byg af Faxe Kirke, som Niels Skriver i Strandhoved havde før hannem? D. D. Thomas svarede, at det halve Pund Byg var undt Niels Skriver, fordi han ikke havde Tienden i Negen, som Ludvig nu haver.

1618, 21. Marts. Blev bevilget Her Hans i Faxe, at han skal have sin fri Ildebrand, dog at han altid tager Seddel af M. Dn. Rectore, før end han lader noget Træ fælde, eller noget hugge lader.

Blev bevilget, at Faxe Degn maa lade sætte en Esse, hvortil Universitetets Bønder skulle være hannem behjælpelige

Bo (se foran, S. 207), men som det kun sjældent fik, da Enkerne sædvanlig intet havde at give af. — Som ovf. er bemærket, var Præsten Niels Christensen død 12. Juli 1616.

¹⁾ Dette, som er dateret 20. Sept. 1616, er udstedt paa Faxe Herredssting af Jørgen Olsen i Frenderup, Herredsfoged, og Jørgen Boesen Tingskriver, efter Forlangende af Ludvig Lauritsen i Faxe, Universitetets Fuldmægtig, og indeholder det af 8 Mænd afholdte Syn over Faxe Præstegaards og Degnegaards Skove. (Orig. i Konsist. Ark. 114).

med Stenægt fra Stevns Klint. Item at han maa bekomme en Del af Tienden, naar en af Delene deraf bliver ledig, og skal hannem dertil undes Plads i Kirkeladen.

Blev besluttet, at der med det første skal gøres Ende paa, hvad den Faxe Kirkejord anlanges, som sl. Godske Lindenows Efterleverske bruger.

— 23. Maj. Beklagede M. Dn. Rector (Biskop H. P. Resen), at Ludvig Lauritzen i Faxe ikke vilde holde den Contract, som er gjort imellem hannem og Poul Degn den 19 Maj næstforleden udi Rectoris egen Hus, overværendes Dn. M. Christiano S. Longomontano, anlangendes at være Kirkeværge i Faxe. Og refererede en Part af Dn. Professoribus, at Ludvig er gangen omkring hos dennem og klaget over M. Dn. Rectorem, formenendes, at hannem er sket Uret af Rectore.

— 14. Oktober. Degnen i Faxe, som begjærer fri Ildebrand, skal købe den ligesom andre Bønder.

1619, 2. Juni. Efterat M. Dn. Rector havde proponeret, at Poul Degn i Faxe er begjærendes, hannem maatte undes at lade sætte en Bagerovn ud paa Kirkegaarden op til Degnehuset, og samme Begjæring blev afslaget, da eftersom M. Dn. Rector af nogen, som tilstede var, blev erindret om samme Degns Lejermaal, det endnu at staa ustraffet tilbage, hvad Universitetets Ret anlanges, samtykte Dn. Professores, saamange som tilstede vare in Consistorio, at Poul Degn skal efter saadan Sags Lejlighed, saa meget som dennem kan vel synes, fyldestgjøre Kong. Maj.s Brev og lægge fra sig 12 Rdlr.

— 8. December. Mag. Valentinus (Kapellan ved Vor Frue Kirke) kom frem og gave tilkjende, at han ikke var begjærendes at være Sognepræst i Faxe, uden han her hos maa nyde al Indkomst etc., som Her Niels havde i sin Tid. Blev han derfor forløvet fra samme Kald at annamme, og M. Erasmus, Conrector her i Skolen, blev dertil af Dn. Episcopo angiven.

1620, 29. Januar. Magn. Dn. Rector gav tilkjende, at Samson, som haver den halve Tiende af Faxe, er begjærendes,

hannem maatte undes den anden halve Part tilmed, som Ludvig havde tilforn. Men det blev opsat.

— 18. Marts. Den Jord, som Godske Lindenows Frue haver fra Faxe Kirke, skal afpæles med første Lejlighed.

— 23. September. Blev sluttet, at der skal med første Lejlighed tages Syn paa Faxe Skov. Og skal Peder Ross paa Universitetets Vegne tage otte Synsmænd dertil.

1621, 1. Februar. Som velb. Christian Grubbe er, efter M. Dn. Rectoris Beretning, begjærendes at fæste af Universitetet Fjerdeparten udaf Faxe Kirketiende, blev svaret samdrægteligen, at der skal tilforn forfares, om han haver noget Brev paa samme Tiendepart.

— 28. April. Mester Rasmus Svendsen, Sognepræst i Faxe, lod læse sin skriftlige Begjæring belangendes fem Husmænd i Faxe, som skulle ligge paa Præstegaardens gamle Humlehave, at han maatte nyde Husleje af samme Huse, item 1 Pund Korn, som aarligen til Universitetet gaar af en Jord, som han formener at høre til Præstegaarden. Men blev taget i Betænkende, om Mester Rasmus skal nyde noget Arbejde af de fem Husmænd. Blev og i nogen Maade samtykt, at der skal tages Syn paa den Jord, som det Pund Korn gives af, saa at man klarligen forfarer, om samme Jord hører til Præstegaarden eller ikke. Dog at derhos agtes, om samme Jord og Huse er ikke Mester Rasmus enten af hannem selv i hans Obligation fraskrevne eller og i hans Kollatsbrev, som han af Universitetet haver annammet.

— 25. August. Blev besluttet, at der maa sendes en Karl eller Sejermager til Faxe at bese Værket, hvorledes det bedst og bekvemmeligst kan flyes.

1622, 30. Januar. Blev concluderet, at M. Rasmus Svendsen, Sognepræst udi Faxe, dersom han kunde gjøre bevisligt, hvis Jord Ludvig havde brugt, Præsten at tilhøre, at han den med Lov og Ret sig tilegner. Og blev ad intercessionem Episcopi hannem bevilget at have udaf alle Huse 3 Dages Arbejde, ex gratia professorum, hvorpaa han og skulde give sin Reversal. — Opkom M. Rasmus, og efterat dette blev hannem af M. Rectore berettet, begjærte han ydermere: 1. At eftersom der haver været tilforn et Skolehus,

udi hvilket Ungdommen blev oplært, og mange angav sig samme Bestilling at forrette, hvilket er blevet dennem afslaget, fordi der er ingen Bolig ledig, at det første Hus, der blev ledigt, maatte dertil forordnes. 2. At efterdi Anders Bager havde bygt et Hus en halv Alen for nær ind paa Præstegaardens Grund, hvorfor han haver tilforn over sin sædvanlige Afgift givet 2 Rdlr., om han ikke da maatte de samme 2 Daler nyde og optage. Blev svaret, M. Rasmus skulde selv med Anders Bager forhandle derom, det bedste muligt kan være. 3. Begjærte han, at den Jord, Thosten bruger til sit Hus, maatte i Fremtiden lægges til Præstegaarden, naar enten Thosten afflytter eller ved Døden afaar. Blev svaret, man var ikke stændig det at være et Hus, efterdi det udi Universitetets Jordebog findes anskrevet for en fuld Gaard. 4. Begjærte han Ildebrand af Universitetets Skove tilkjøbs, naar den ikke var for Penge at bekomme udi Kirkeskoven eller Præsteskoven. Blev svaret, han skulde faa Seddel, naar Ved hannem skulde udvises.

— 29. Juni. M. Rasmus Svendsen begjærede, at det maatte efterkommes, hvis hannem in Consistorio sidste Gang blev bevilget: blev hannem ogsaa samtykt. Og efterdi han ikke vilde give en Reversal fra sig, at han skulde have 3 Dages Arbejde af Husene udi Faxe *ex gratia singulari professorum*, blev sluttet, man skulde sende en Udskrift af Bogen til Tinge derom, og tage Tingsvidne derefter¹⁾. — Berettede

¹⁾ I Konsist Kopibog II, 161 findes en Skrivelse af 19 Juni 1622 fra Rektor og Professorer til Peder Ross, Universitetets Tjener i Faxe, hvori det meddeles ham, at eftersom M. Rasmus »vores pensionarius Præst i Faxe« havde begjæret nogle Huse, han mente paa sin Grund at ligge, »at nyde og sølagtig at være«, saa havde man vel ikke kunnet erkjende, at han havde nogen Ret til dem, men dog for Godtfolks Intercessions Skyld undt ham, »at de Husmænd, paa den Fortov regnes, maa og skulle ham i hans Levetid hver tre Dages Arbejd gjøre, naar han dem tilsiger, og de ikke i vores Bestillinger forhindrede ere, og han samme vores Indult og Benaadning . . . erkjender ikke som en Pligt af dem, men vores Herlighed og Frihed aldeles uforkrænket«. For at Husmændene kunde vide at rette sig derefter, skulde Peder Ross efter lovlig Varsel lade Professorernes Bestemmelse læse til Tinge og tage Tingsvidne derpaa.

M. Rasmus, at Anders Bager og Christoffer Daser haver nogle Døre, som gaar ind i hans Humlehave. Blev svaret, han selv skal derom med dem forhandle enten til Rette eller til Minde. — Begjærede M. Rasmus en Seddel paa Hjultømmer. Blev svaret, han skulde derom tale med M. Rectore. Gratis bevilges hannem 12 Læs; det andet skal han betale.

1623, 27. September. M. Rasmus i Faxe efter hans skriftlige Begjæring blev bevilget noget Brænde. Men hvad de tvende Messesærke og Alterklæde saa og Alteret belangede, skulde dermed bestaa, til Rector kommer ud at tage Syn. Saa kan han forfare Lejligheden, og referere det ad Consistorium, og siden bevilges, hvis behov gjøres.

1624, 10. November. Hans Dystes Seddel blev læst, at eftersom Niels Tækker var dømt fra sin Hals formedelst tvende Ægtemænds Hustruer, han havde besøvet, og han siden var død Straadød, skulde den gunstige Øvrighed have bevilget, at han maa komme i Faxe Kirkegaard. Dn. Professores svarede, at de maatte gjerne vide, hvem den gunstige Øvrighed monne være.

Den Soldat paa Fru Jyttes, som tilforn havde været en Student, etiam intercessore Dn. Episcopo, kunde intet Skov bevilges, at man skulde ikke gjøre mod Kongens Brev.

Det Sejerværk i Faxe Kirke mindes Dn. Professores, at det er blevet for nogle Aar siden flyet, og skal det holdes vedlige, eftersom det er paa Alfarvejen.

Af Tienden¹⁾ kunde Dn. Professores intet efterlade Poul Degn i Faxe, eftersom in pari casu var tilforn besluttet in Consistorio, at man kunde ikke give Kirkens Indkomst bort, og de kunde et andet Aar oprette deres Skade, naar god Væxt er.

1625, 5. Oktober. Poul Degn skal ikkun tilskikkes en Udskrift paa Latin af Fundatione sub sigillo Rectoris et manu Notarii de immunitate colonorum²⁾.

¹⁾ Vistnok menes Kirketienden af den Gaard, Degnen havde i Fæste af Universitetet.

²⁾ Degnen har vel villet hævde Skattefrihed for den nævnte Fæstegaard.

1626, 24. Marts. Den ledige Faxe Jord kan undes velb. Jørgen Urnes Bonde, men ikke henstedes til en Avls-gaard.

Hans Strangesen blev Hr. Niels Christensens Eftermand. Han var vistnok en Søn af Strange Madsen, Raadmand i Kjøbenhavn, der døde 4. August 1621¹⁾. I Sagen mod Præsten M. Oluf Kock ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, der i sine Prædikener havde angrebet Dr. Hans Povlsen Resen paa det groveste, var (Brødrene) Hans og Niels Strange(sen) blandt de Studenter, som afgave Vidnesbyrd, der særlig bidrog til at fælde Kock²⁾. Det er ikke saa ganske usandsynligt, at dette kan have tjent Hans Strangesen til Anbefaling; thi da der efter Hr. Niels Christensens Død var mange, som meldte sig til Faxe Præstekald, gav Universitetet ham Fortrinnet. Efter at han havde holdt en Prædiken for Professorerne, blev han d. 24. Juli 1616 af dem »approberet« til Præst i Faxe³⁾, idet man, som det synes, paa den Tid endnu ikke tog det Hensyn til Sognebeboerne, at man først lod dem høre den Mand, der skulde være deres Præst, inden han fik den endelige Beskikkelse, noget der dog i en senere Tid fandt Sted i Universitetets Patronatskald.

Den Gang Faxe Kald var blevet ledigt, skrev en vis Georgius Marius (Jørgen Nielsen), der tidligere havde været Hører i Malmø, men nu opholdt sig i Haarlev Præstegaard⁴⁾, til den bekendte Latinist, M. Bertel Knudsen Aqvilonius i Malmø, og foreslog ham at søge at blive Præst i Faxe. I et Brev, dat. V. Kal. Sextil. 1616 svarede denne selvbevidste Personlighed: »De Faxea non est in mente, non fuit. Scis, quam talia nec ambiam, nec affectem. Scis, pro voto meo et optato non esse. Vitæ genus aliud elegi et

¹⁾ Optegnelse i Kgl. Bibl., Langebeks Exerpter Nr. 254.

²⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. I, 571. 573—4. 583—4.

³⁾ Se foran, S. 234.

⁴⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 273. 279—80. 287—8.

mores, quam ibi nunc in laude; locus posset arridere et blandiri, functio ea non est ad meam salivam, homines, cum quibus vivendum, non ad tenerum palatum¹⁾«. Med andre Ord: Faxe er nok et smukt Sted, men at være Landsbypræst tiltaler mig ikke, der er ingen litterære Personer, med hvem man kan omgaas; jeg har en kræsen Smag i den Henseende.

Hans Strangesen har neppe næret den Slags Betænklichkeiten, og han udstedte da ved sin Kaldelse følgende Forpligtelse til Universitetet:

Jeg Hans Strangesenn kiendis oc giør vitterliggt for alle, att efftersom hederlige oc høylærde mend, Rector oc Professores i Kiøbenhaffns Universitet, af den rett oc rettighed, som for^{ne} Universitetz Fundatz dennem tilholder, haffue nu alle endrecteligen kalditt oc samtycktt mig till att være en Sogneprest till Faxe kircke, udi hederlig oc vellærd Herr Niels Christensens Sted, som nu nylig ved Døden er henkalditt: Da haffuer ieg loffuitt oc tilsagtt, oc nu mett dette mitt aabne Breff loffuer oc tilsiger dennem, att ieg, uden Siugdøm eller alldøm kommer mig paa, udi egen person mett all fliid skall prædicke oc lære dett hellige Evangelium foruden all forømmelse; Disligeste retteligen handle oc tractere de høyværdige Sacramenter, oc giøre mine Tilhørere oc menige Sognefolck all anden tieniste inden oc uden Kircken, som en Sogneprest mett rette er sine Sognefolck plictig effter Ordinantzens liudelse, saa der ingen skall haffue mig skellig att beskyldte enten udi Leffnett eller Lærdøm i nogen maade. Oc skall ieg kiende Rectorem oc Professores, som nu ere, eller effterkommendis vorde, for mine kiere Patroner oc Fordrere, verendis dennem, som miin rette Øffrighed, hørig oc lydig, oc giffue aarlige aars till Universitetet x. gode richs daller. Disligeste skall ieg bygge oc forbedre Præstegaarden, oc selff bruge samme Gaards Eyedom, oc holde altingist ved god heffd, som dett sig bør. Befattendis mig

¹⁾ B. Canuti Epist. select. Centuriæ quinque. Rostoch. 1623, p. 652.

aldelis intett mett andre Kirckens eller Universitetetz Gaarde eller Huse, enten mett visse Landgild eller andre uvisse oc Universitetz Herlighed belangende. Oc dersom ieg findis att giøre imod nogen aff disse for^{ne} vilkaar, da skall mitt Collatz breff forbrutt vere, oc de Høylærde i Universitetet skulle da strax haffue fuldmactt foruden all giensigelse att indsette en anden lærd oc from Dannemand udi miin Sted. Till ydermere Vidnisbyrd, att ieg denne miin Beplictelse udi alle maade ubrødeligen holde vill, haffuer ieg trycktt mitt Signett her neden paa, oc mett egen haand underscreffuitt dette mitt aabne Breff, som er giffuitt i Kiøbenhaffn den 2. Augusti Ann. 1616.

Hanns Strangesen.

Egen haandt¹⁾.

Efter at være ordineret d. 11 Sept. 1616 af Biskop Resen tiltraadte Hr. Hans Strangesen da Embedet. Professorerne havde benyttet sig af Præsteskiftet til at nedsætte Lønnen, idet de Indrømmelser, der vare gjort Hr. Niels Christensen, ikke kom hans Efterfølger til Gode. Rigtignok bevilgede de senere Hr. Hans Strangesen fri Ildebrand af Præstegaardens Skov, men paa det trykkende Vilkaar, at han ikke maatte hugge noget Træ uden først at have en Seddel derpaa fra Universitetets Rektor²⁾. Selv om Professorerne havde den formelle Ret til at handle saaledes, vil man dog neppe kunne frikjende dem for i Brugen af deres Patronatsret at have givet et slet Exempel, der siden trolig efterfulgtes af mange adelige Patroner, idet Kaldsretten benyttedes til at aftvinge Præsterne visse Dele af deres Embedsindtægter. Naar Valget stod imellem ikke at faa Embede eller at faa det mod Afgivelse af et Stykke Jord eller en Mensalgaard eller deslige, saa kan man ikke fortænke en fattig Student i, at han gik ind paa det sidste, selv om han senere kom til bittert at fortryde det.

¹⁾ Orig. med Segl i Konsistoriets Arkiv, Pakke 114.

²⁾ Se ovenfor S. 235.

Hr. Hans Strangesens Tid i Faxe blev kun kort. Han døde nemlig allerede den 1ste December 1619, ventelig i den pestagtige Epidemi, som den Gang rasede paa flere Steder her i Landet. — I Faxe Kirkes Gang findes en Ligsten over ham; men den er saa udslidt, at kun følgende kan læses:

Her hviler s[alig Hr. Han]s Strangesøn, fød i Ki[ø-
benhaffn]. Der hand hafde v[æret Sogne-
præst] her til Fagse i tre Aar, oc i Ecteskab i
2^{1/2}¹⁾ Aar, død[e hand den] 1 Decemb. i sit Alders . .
[Aar]. Dernæst hans [Hustrue] Anne Mortens Datter,
[fød] 1599 den 7 A²⁾.

Anmærkning.

Den første Præst i Faxe, vi have fundet nævnet, er Frændæ Hostensøn, der forekommer 1427 som Medudsteder af et Dokument. Jvfr. Dr. Henry Petersen, Danske gejstlige Sigiller, S. 31, hvor dog Mandens Døbenavn formentlig mindre rigtig gjengives som: Fiendæ. — Frende var et i ældre Tid ikke ganske ualmindeligt Mandsnavn (se Biskop Jens Nielsens Visittatsbøger og Rejseoptegnelser 1574—97, udg. af Dr. Yngvar Nielsen, Indledning, S. XIII og XVI, og Rektor A. E. Eriksens Bemærkninger hertil i Historisk Tidsskrift udg. af den norske hist. Forening. 2. R. VI, 308—9). Det originale Dokument tillader meget vel at læse: Frændæ.

(Fortsættes).

¹⁾ Utydeligt.

²⁾ Afskrift meddelt af Hr. Frederik Barfod.